

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Факультет історії, політології і міжнародних відносин
Кафедра історії України і методики викладання історії

ДИПЛОМНА РОБОТА

на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти

на тему:

«Головний командир УПА Василь Кук (1913–2007 рр.): історичний портрет»

Студента 2 курсу, групи СОІ-2м
напряму підготовки (спеціальності)
014.03 «Середня освіта (Історія)»
Стефанишина Мар'яна Любомировича
Керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Паска Богдан Валерійович
Рецензент:
кандидат історичних наук, доцент
Міщук Андрій Іванович

Національна шкала: _____

Університетська шкала: _____

Оцінка ECTS: _____

Анотація

Стефанишин М.Л. Головний командир УПА Василь Кук (1913–2007 рр.): історичний портрет. Івано-Франківськ, 2024. 120 с.

Актуальність роботи полягає у необхідності всебічного та комплексного вивчення постаті Василя Кука як останнього Головного командира Української Повстанської Армії, що дозволяє краще зрозуміти історію національно-визвольного руху України ХХ століття. На основі опрацьованих джерельних та історіографічних матеріалів у дипломній роботі висвітлено ключові періоди життя та діяльності Василя Кука. У роботі досліджено період формування світогляду та становлення особистості В. Кука у дитячі та юнацькі роки. Проаналізовано його участь в діяльності Організації Українських Націоналістів у 1930-х роках, керівництво УПА в 1943–1954 рр., а також репресії радянського режиму проти діяча в 1950-х рр. Вивчено можливості використання біографічного матеріалу про В. Кука під час формування громадянської компетентності учнів ЗЗСО. Практичне значення дослідження полягає у тому, що матеріали магістерської роботи можуть бути використані у науково-дослідницькій та навчальній роботі, а також для підготовки методичних рекомендацій для викладання історії України в закладах загальної середньої освіти.

Ключові слова: Василь Кук, Українська Повстанська Армія (УПА), Організація Українських Націоналістів (ОУН), український національний рух, національно-визвольна боротьба, радянський режим, репресії, патріотичне виховання.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ІСТОРИОГРАФІЯ ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ	8
1.1. Стан наукової розробки теми.....	8
1.2. Джерельна база досліджень	12
РОЗДІЛ 2. ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДУ ВАСИЛЯ КУКА	16
2.1. Дитячі та юнацькі роки	16
2.2. Участь у роботі ОУН у 1930-х роках і завершення формування націоналістичного світогляду	20
РОЗДІЛ 3. ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ У 1940-Х – ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ 1950-Х РОКІВ	24
3.1. Участь у формуванні похідних груп ОУН та діяльність на початковому етапі Німецько-радянської війни (1940–1942 рр.).....	24
3.2. Роль у формуванні та діяльності Української повстанської армії (1943–1950 рр.)	29
3.3. Василь Кук – останній Головний Командир УПА (1950–1954 рр.).....	34
РОЗДІЛ 4. ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ ВАСИЛЯ КУКА У ПОВОЄННІ ЧАСИ	41
4.1. Останні радянськими спецслужбами та «зречення» (1954–1960 рр.).....	41
4.2. Життя колишнього лідера національно-визвольного руху в умовах радянської окупації (1960–1991 рр.)	45
4.3. Останні сторінки життєвого шляху після відновлення української незалежності.....	48
РОЗДІЛ 5. МЕТОДИ ТА МЕТОДИЧНІ ПРИЙОМИ ВИКОРИСТАННЯ МАТЕРІАЛІВ ТЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ У ЗЗСО	54
5.1. Аналіз педагогічного досвіду вчителів у використанні біографії В. Кука на уроках історії.....	54
5.2. Методичні рекомендації щодо використання матеріалів означеної теми на уроках історії України в 11 класі	56
5.3. Рекомендації щодо розробки виховних заходів та проектів з використанням архівної та документальної спадщини, пов’язаної з УПА	60
ВИСНОВКИ	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	72
ДОДАТКИ	82

ВСТУП

Актуальність теми. 11 січня 1913 року народився Василь Кук, видатний лідер українського визвольного руху у ХХ столітті та останній Головний командир Української повстанської армії (УПА) після загибелі генерала Романа Шухевича. Василь Степанович Кук народився у багатодітній родині у селищі Красне, яке зараз входить до Буського району Львівської області. Він закінчив Золочівську класичну гімназію товариства «Рідна школа» і вступив на юридичне відділення Люблінського католицького університету. В юному віці він приєднався до Організації Українських Націоналістів та брав участь у різних діяльностях: перевезення нелегальної літератури та зброї. За свою протипольську діяльність він провів два роки у польській тюрмі. Його брати, Лярій та Ілько, були покарані у 1938-1939 роках за їхню причетність до ОУН.

Василь Кук як головний командир УПА постає перед дослідниками як ключова фігура в українській історії ХХ століття. Його життя та діяльність відображають складну драму національного визволення та боротьби проти окупаційних режимів. Дослідження постаті Василя Кука має вагомим значення для сучасної України, де відбуваються процеси переосмислення історії та національної самосвідомості. Розуміння ролі та внеску В. Кука стає ключовим для формування національної свідомості та патріотичних цінностей. Дослідження історичного портрета Василя Кука дозволяє краще зрозуміти складні аспекти українського визвольного руху та підвищити інтерес до вивчення історії УПА та національного відродження.

Мета роботи полягає у дослідженні історичного портрету Василя Кука – останнього головнокомандувача Української Повстанської Армії.

Реалізація поставленої мети зумовила вирішення наступних **завдань дослідження:**

- з'ясувати стан наукової розробки теми;
- охарактеризувати джерельну базу дослідження;
- проаналізувати особливості формування свідомості В. Кука у дитячі та юнацькі роки;

- дослідити участь В. Кука у роботі ОУН 1930-х років;
- сформуванати уявлення про участь діяча у похідних групах ОУН (1940–1942 рр.);
- означити роль В. Кука у формуванні УПА (1943–1950 рр.);
- сформуванати уявлення про діяльність В. Кука на посаді головнокомандувача УПА (1950–1954 рр.);
- оцінити обставини, що призвели до арешту політичного діяча (1954–1960 рр.);
- вивчити особливості життєвого та громадського шляху В. Кука після звільнення з-під арешту (1960–1991 рр.);
- проаналізувати останні роки життя діяча у незалежній Україні;
- означити специфіку педагогічного досвіду вчителів у галузі використання біографії В. Кука на уроках історії у ЗЗСО;
- сформуванати методичні рекомендації щодо використання матеріалів досліджуваної теми на уроках історії у 11 класі;
- окреслити рекомендації щодо розробки виховних заходів та проєктів із використанням архівної та документальної спадщини УПА.

Об'єктом дослідження є особистість Василя Кука та його діяльність.

Предметом дослідження виступають ключові напрями, зміст і етапи політичної, громадської та військової діяльності Василя Кука, його внесок в український національно-визвольний рух ХХ ст.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють період життєвого шляху В. Кука – з 1913 р. до 2007 р.

Географічні межі дослідження – території Західної України, а також прикордонні райони з Польщею, де активно діяла УПА, а також місто Київ, де довгий час проживав В. Кук.

Серед **методів дослідження**, які застосовувались при підготовці дипломної роботи, можна виділити наступні: аналітико-синтетичної обробки інформації (використано при дослідженні дитинства та юності Василя Кука), узагальнення (за допомогою цього методу розкрито основні напрями діяльності

політичного та громадського діяча у ОУН та УПА), систематизація (даний метод дозволив означити основні методи, за допомогою яких стає можливим ефективне використання біографії В. Кука на уроках історії у ЗЗСО). Також було використано метод порівняльного аналізу, що дав змогу проаналізувати діяльність Василя Кука в процесі загальнонаціональної боротьби українського народу за незалежність. Крім того, у кваліфікаційній роботі застосовано біографічний метод, що дав змогу простежити життєвий шлях Василя Кука та його вплив на розвиток національно-визвольної боротьби.

Наукова новизна отриманих результатів. У ході дослідження історичного портрета Василя Кука вдалося виявити та опрацювати маловідомі факти з його особистого та громадського життя, що суттєво доповнило наукову базу щодо українського визвольного руху. Особливу увагу присвячено його ролі в ОУН та УПА, а також його внеску у формування ідеології національно-визвольної боротьби. Зібрані матеріали стали основою для створення методичних рекомендацій, що можуть бути використані під час викладання історії в закладах загальної середньої освіти (ЗЗСО). Зазначені рекомендації спрямовані на інтеграцію біографічного матеріалу про Василя Кука в освітній процес для кращого розуміння історичних подій і персоналій. Використання освітніх матеріалів із теми дослідження дозволить учням поглибити свої знання про українську історію.

Практичне значення дослідження. Матеріали дипломної роботи можуть бути використані у діяльності освітніх та наукових установ при підготовці інформаційних матеріалів із діяльності УПА та Василя Кука зокрема. Матеріали дослідження також можуть бути корисними для вчителів історії та здобувачів освіти спеціальності 014.03 «Середня освіта (історія)» при формуванні методичних розробок із організації навчального процесу з історії для 11 класу ЗЗСО.

Апробація результатів дипломної роботи. Напрацьований матеріал магістерської роботи був презентований під час доповіді на міжнародній конференції «Global scientific trends in history, political science, sociology, and

philosophy» (3–4 жовтня 2024 р., м. Рига, Республіка Латвія, онлайн). За результатами виступу у збірнику було опубліковано тези виступу на тему «Особливості формування світогляду майбутнього Головного командира УПА Василя Кука». За участь у конференції отримано сертифікат № SSI-031026-BSA від 4 жовтня 2024 р. (15 годин / 0,5 кредиту ECTS).

Структура дипломної роботи складається зі вступу, п'яти розділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить – 120 сторінок, список використаних джерел нараховує – 74 найменування.

РОЗДІЛ 1

ІСТОРИОГРАФІЯ ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Стан наукової розробки теми.

Наукові дослідження постаті головнокомандувача УПА Василя Кука (1913–2007) включають аналіз його життєвого шляху, військової кар'єри та ролі в українському національному руху. Згідно з біографічними даними, Василь Кук народився у 1913 році у селищі Красне Золочівського повіту Тернопільського воєводства. Він отримав освіту та пізніше вступив до українського націоналістичного руху, де швидко зайняв важливі позиції. Його діяльність у складі Української Повстанської Армії відображена в історичних джерелах як важливий період у боротьбі за національну незалежність та визволення України.

Важливим аспектом дослідження є вивчення ідеологічних поглядів Василя Кука та його вплив на політичний ландшафт українського руху. Крім військової діяльності, Кук відомий своєю політичною активністю та розробкою ідеологічних концепцій. Його взаємини з іншими лідерами національного руху, а також його роль у формуванні стратегій та тактик боротьби за незалежність України, є предметом пильного аналізу серед дослідників історії.

«Одіссея Василя Кука. Воєнно-політичний портрет останнього головнокомандувача УПА» [43] авторства Д. Веденєєва є дослідженням, яке присвячено життю та діяльності Василя Кука, останнього головнокомандувача Української Повстанської Армії. У посібнику вивчається біографічний шлях Кука, його участь у військових діях під час Другої світової війни, роль у визвольній боротьбі українського народу, а також політичні та ідеологічні погляди.

Дослідження базується на аналізі архівних документів, особистих листів, щоденників та інших матеріалів, що дозволяє відтворити детальний портрет Василя Кука як військового лідера та національного героя. Автор розглядає його військову кар'єру, стратегії та тактику управління УПА, взаємини з іншими політичними та військовими діячами епохи.

Праця А. Ковалю «Юнацькі роки та становлення особистості останнього головнокомандувача УПА Василя Кука (1913–1934 рр.)» [49] є статтею, присвяченою важливому періоду у житті Василя Кука, який визначив його подальшу долю як військового лідера та національного героя. Стаття досліджує юнацькі роки Василя Кука, його виховання, освіту та вступ до активної політичної та військової діяльності.

Автор статті використовує різноманітні джерела, включаючи архівні документи, спогади сучасників, листування та інші матеріали, щоб розкрити становлення особистості Василя Кука в період з 1913 по 1934 роки. Дослідження включає аналіз його дитинства, виховання в українській національній традиції, переживання політичних та соціальних подій того часу, а також вплив на нього ідеологічних та культурних чинників.

Володимир Ковальчук у роботі «Інформаційний потенціал ділових листів головного командира УПА Василя Кука» [50] досліджує значення та потенціал інформації, міститься у ділових листах Василя Кука, останнього головного командира УПА. Стаття вивчає архівні документи, які включають у себе листування Кука з іншими політичними та військовими діячами, внутрішні організаційні питання, стратегічні вказівки та інші важливі аспекти.

Автор статті проводить аналіз текстів ділових листів Василя Кука з урахуванням історичного контексту, політичних обставин та стратегічних вимог боротьби за національну незалежність. Стаття розкриває важливість інформаційної взаємодії та комунікації в управлінні УПА, а також вплив ділових листів на прийняття стратегічних рішень та ведення бойових дій. Ця стаття є цінним доповненням до історичних досліджень про УПА та допомагає краще зрозуміти роль інформаційного ресурсу в управлінні військовими діями та політичними стратегіями українського національного руху під час Другої світової війни та після неї.

Микола Крячок у праці «Василь Кук у рідкісних виданнях, документах, спогадах» [33] проводить аналіз цих унікальних джерел з метою розкриття нових аспектів особистості Василя Кука, його внеску у визвольний рух України

та військову діяльність. Стаття включає в себе огляд рідкісних видань, які містять листування, мемуари, статті та інші матеріали, а також документів з архівів та особистих спогадів сучасників Василя Кука. Через це дослідження читач отримує можливість краще зрозуміти важливі етапи у житті та діяльності цього видатного військового лідера. Результати аналізу рідкісних джерел дозволяють не лише розширити знання про Василя Кука, а й збагатити історичну картину подій того часу. Ця стаття є важливим доповненням до наукових досліджень про УПА та український національний рух у другій половині ХХ століття.

Владлен Мараєв у своєму дослідженні «Василь Кук – останній командарм УПА» [23] акцентує увагу на дослідженні ролі та внеску Василя Кука як останнього командарма Української Повстанської Армії. Автор проводить аналіз військового лідерства Кука, його стратегій та тактики управління військами, а також впливу на події в українському національному русі.

Стаття включає в себе розгляд важливих етапів у кар'єрі Василя Кука, його участь у військових операціях, організації бойових дій та взаємин з іншими військовими та політичними діячами епохи. Через аналіз документів, архівних матеріалів та спогадів сучасників, стаття ставить за мету розкрити суть військового лідерства Кука та його вплив на український національний рух. Результати дослідження дозволяють краще зрозуміти важливість постаті Василя Кука як останнього командарма УПА та його вклад у визвольну боротьбу українського народу. Ця стаття є важливим доповненням до історичного аналізу військових подій у Другій світовій війні та після неї, а також сприяє глибшому розумінню спадщини УПА та її впливу на сучасну історію України.

Аліна Понипаляк у науковому доробку «Василь Кук в боротьбі проти радянської системи 1944–1954 рр» [60] зосереджує увагу на важливих аспектах діяльності Василя Кука у період боротьби проти радянської системи з 1944 по 1954 роки. Авторка аналізує стратегії та тактики Кука у протистоянні радянським військам та режиму, його участь у військових операціях, організація

бойових дій та взаємини з іншими українськими національними та антирадянськими групами. Стаття вивчає архівні матеріали, документи та спогади сучасників, щоб відтворити образ Василя Кука як важливого лідера українського національного руху у післявоєнний період. Результати дослідження сприяють кращому розумінню його внеску у боротьбу за вільну Україну та спадщини Української Повстанської Армії. Ця стаття є важливим доповненням до історичного аналізу протистояння українського національного руху з радянською системою у післявоєнний період та сприяє глибшому розумінню подій та особистості Василя Кука у цьому періоді.

Робота Михайла Романюка на тему «Василь Кук: до біографії головного командира УПА (1941–1954)» [66] репрезентує ключові аспекти життя та діяльності Василя Кука, який відіграв важливу роль як головний командир Української Повстанської Армії у період з 1941 по 1954 роки. Автор аналізує біографічні дані Кука, його військову кар'єру, участь у бойових операціях та стратегічні вказівки для УПА. Стаття базується на архівних документах, особистих листах, щоденниках та інших джерелах, які дозволяють розкрити детальний портрет Василя Кука як військового лідера та національного героя. Дослідження включає аналіз його діяльності у боротьбі за вільну Україну, взаємин з іншими політичними та військовими діячами, а також оцінку його впливу на український національний рух. Результати аналізу дозволяють краще зрозуміти життя та діяльність Василя Кука в період важливих історичних подій, що відбувалися в Україні протягом середини ХХ століття. Ця стаття є важливим доповненням до біографічних досліджень про Василя Кука та його внесок у розвиток українського національного руху.

Отож, історіографія дослідження життя та діяльності Василя Кука, останнього головного командира УПА, представлена різноманітними науковими джерелами та публікаціями. Проте, незважаючи на цю різноманітність, історіографія не є достатньо повною, оскільки деякі аспекти життя та діяльності Кука є недостатньо висвітлені або викривлені браком точної інформації.

Це і зумовило вибір теми дослідження, оскільки вивчення важливих аспектів біографії та діяльності Василя Кука може заповнити цю прогалину і сприяти більш повному розумінню його ролі в історії України та українського національного руху. Детальний аналіз його військового лідерства, стратегій та тактик, а також взаємин з іншими діячами епохи, допоможе сформувати найбільш повний портрет цієї видатної особистості та розкрити важливі моменти її життя.

1.2. Джерельна база дослідження.

Джерельна база дослідження життя та діяльності Василя Кука, останнього головного командира УПА, включає широкий спектр документальних матеріалів. Серед них архівні документи: листи, звіти, розпорядження та інші письмові джерела, що зберігаються у різних архівних установах. Ці документи надають важливу інформацію про військові операції, стратегії та тактики Кука, а також його взаємини з іншими українськими та іноземними діячами того часу.

Архів Центру дослідження визвольного руху, зокрема фонд Василя Кука [1], представляє велике значення як цінне джерело для дипломної роботи. Перш за все, ці матеріали включають у себе оригінальні документи, як-от листи, звіти, накази та розпорядження, що стосуються діяльності Василя Кука як головного командира УПА. Ці документи надають унікальну можливість дослідження стратегій та тактик ведення війни, взаємин з іншими учасниками визвольного руху, а також внутрішніх організаційних аспектів управління УПА.

Важливість цих матеріалів полягає і в їх документальній достовірності. Багато документів у фонді Василя Кука є первинними джерелами, які не були опубліковані або раніше вивчені, тому вони дозволяють отримати нові знання та переглянути відомі події з нового ракурсу. Крім того, ці матеріали включають автентичні документи, наприклад, особисті записки, щоденники та звіти про військові операції, що допомагає уявити життя та діяльність Кука «зсередини» та розкрити його особистість та мотивацію.

Досить важливим є і той факт, що ці матеріали представлені у широкому спектрі тематики, що охоплюється цими матеріалами. Зокрема, це включає військові питання, взаємодію з іншими військовими формуваннями та політичними силами, питання внутрішньої організації УПА та ідеологічні погляди Василя Кука та його оточення. Такий широкий спектр тем дозволяє здійснити комплексний аналіз та розкрити різні аспекти його діяльності.

Електронний архів Центру дослідження визвольного руху містить значний обсяг документів, серед яких особливе місце займає свідоцтво про народження та хрещення Василя Кука. Цей документ є важливим первинним джерелом для реконструкції біографії та особистих даних Василя Кука, яке дозволяє отримати точну інформацію про його дату народження та документальне підтвердження процесу хрещення.

Свідоцтво про народження та хрещення Василя Кука є важливим елементом для встановлення його особистої історії та визначення важливих моментів у житті цього видатного діяча. Документ детально описує основні відомості про Василя Кука, зокрема його ім'я, прізвище, дату народження, а також дату та місце хрещення, що є ключовими відомостями для подальшого вивчення та аналізу його життя та діяльності.

Центр дослідження визвольного руху має у своєму електронному архіві ще один важливий документ, що також став важливим джерелом для дослідження: особову картку Василя Кука в Люблінському католицькому університеті, видану 5 жовтня 1932 року. Цей документ є ключовим для вивчення освітнього та академічного шляху Василя Кука, а також надає детальніше ознайомлення з його професійними інтересами та сферами діяльності.

Особова картка містить відомості про Василя Кука як студента Люблінського католицького університету, зокрема, його освітні досягнення, академічний рейтинг, предмети, які він вивчав, та інші важливі дані. Цей документ є надзвичайно цінним для розуміння формування інтелектуальних та

професійних здібностей Василя Кука на початковому етапі його освітнього шляху.

Посібник «УПА в запитаннях і відповідях Головного командира» [35] є важливим документом, який містить відомості про думки, погляди та діяльність Василя Кука як головного командира Української Повстанської Армії. Цей документ є унікальним, оскільки він містить прямі цитати, відповіді та роз'яснення самого Кука на різноманітні питання, що стосуються його військової стратегії, політичних поглядів та організаційних аспектів УПА.

Цей документ надає унікальну можливість краще розуміти Кука як воїна, лідера та ідеолога українського національного руху. Відповіді на запитання дозволяють отримати прямі відомості про його погляди на важливі питання, як-от стратегія боротьби з радянським режимом, співпраця з іншими українськими групами та міжнародні відносини в умовах війни.

Цей документ є важливим джерелом для істориків, дослідників та всіх, хто цікавиться історією УПА та роллю Василя Кука у визвольному русі. Він допомагає розкрити внутрішні механізми та стратегії діяльності УПА під керівництвом Кука, а також його внесок у боротьбу за незалежність та свободу українського народу.

Отож, джерельна база, використана для дослідження життя та діяльності Василя Кука, представлена різноманітними та важливими матеріалами. Вона включає архівні документи, особові картки, свідоцтва, а також листування та інші джерела, які забезпечують докладну та об'єктивну інформацію про життєвий і шлях Василя Кука як лідера Української Повстанської Армії.

Ця різноманітність джерел дозволила здійснити глибокий аналіз різних аспектів діяльності В. Кука, включаючи його військову стратегію, політичні погляди, взаємодію з іншими політичними силами та його вплив на українське національне відродження. Такий різноманітний підхід дозволив отримати більш повне та об'єктивне уявлення про роль та внесок Василя Кука у важливий період історії України.

Можна підсумувати, що історіографія життя та діяльності Василя Кука, останнього головного командира УПА, представлена різноманітними науковими джерелами, проте залишається неповною через недостатнє висвітлення деяких аспектів, що й обумовило вибір теми дослідження, яке спрямоване на заповнення цієї прогалини та більш повне розуміння його ролі в українському національному русі. Джерельна база включає архівні документи, особові картки, листування та свідоцтва, що дозволило здійснити глибокий аналіз його військового лідерства та політичних поглядів.

РОЗДІЛ 2

ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДУ ВАСИЛЯ КУКА

2.1. Дитячі та юнацькі роки.

На початку ХХ століття в Україні відбувався активний процес формування сучасної української нації, який був значно прискорений подіями Першої світової війни. Однак, через історичні обставини, українці, на відміну від багатьох своїх сусідів, не змогли закріпити свою незалежну державу, проголошену на початку 1918 року. Після поразки визвольних змагань 1917–1921 років українські етнічні землі знову були поділені між сусідніми державами. Втрата державності особливо боляче відобразилась на підлітках і дітях, які стали свідками цієї історичної трагедії. Люди, народжені між 1905 і 1915 роками, згодом утворили нове покоління борців за незалежність України. Це покоління пройшло через надзвичайно складні випробування, тому вивчення їхніх доль становить значний інтерес для дослідників.

Історичний досвід покоління, яке пройшло через тяжкі випробування ХХ століття, пережило світові війни і терор найжорстокіших тоталітарних режимів, є для нас актуальним і безцінним прикладом мужності та стійкості. Однією з видатних особистостей цього героїчного покоління, що брало участь у війнах і збройній боротьбі за державну незалежність України у ХХ столітті, є останній Головнокомандувач Української повстанської армії та один з лідерів Організації українських націоналістів – Василь Кук. Його життя, яке розпочалося за рік до початку Першої світової війни, охоплює більшість трагічних періодів української історії ХХ століття і завершилося вже в період сучасної незалежності України [62, с. 42].

Одинадцятого січня 1913 року в Австро-Угорській імперії, за сорок кілометрів на схід від Львова, в селі Красне Золочівського повіту на Тернопільщині (нині Бузький район Львівської області), у бідній багатодітній українській традиційній селянській родині Степана (1879–1959) та Парасковії

(1888–1975) Куків народився син, який при хрещенні 16 січня того ж року отримав ім'я Василь [2].

У рік народження Василя Кука українські етнічні землі ще залишалися розділеними між Австро-Угорською та Російською імперіями. Вибух і важкий перебіг Першої світової війни, яка безпосередньо торкнулася мільйонів українців з обох протиборчих наддержав, похитнув столітні монархії Габсбургів і Романових. Падіння імперської влади на початку 1917 року в Петрограді та австрійського імперського уряду у Відні наприкінці 1918-го створило умови для формування на колишніх імперських територіях незалежних національних держав. З'явилися нові механізми взаємовідносин і утвердилися модерні ідеології, змагання яких наприкінці Першої світової війни та на початку 1920-х років стали визначальними в політиці держав і народів світу [26].

Батько Василя Кука, Степан Матвійович, походив з бідної селянської родини. У спадок від свого батька Матвія він отримав лише $\frac{1}{2}$ моргу землі (1 морг – 0,6 га), а від матері Ксеньки – 1 морг. Коли Степану було дев'ять років, навесні 1888 року помер його батько, а восени цього ж року пожежа повністю знищила їхнє господарство, включно з хатою. Підрісши, Степан одразу пішов працювати на залізничну станцію в селі Красне, де його взяли на некваліфіковану фізичну роботу. Потім його направили в бригаду робітників, які ремонтували залізничну колію на відрізку Золочів – Красне. Паралельно він працював на сінокосах та на інших підробітках. Згодом на залізниці Степан отримав нову посаду – бегляйтера (нім. *Begleiter* – конвоїр, керівник дрезини). Ця посада вимагала знання німецької мови й відповідного навчання, яке він пройшов і склав необхідні іспити у місті Броди. Наступним підвищенням стало призначення Степана Матвійовича на посаду візера (нім. *Vizier* – диспетчер) Краснянської залізничної станції. Для цього він знову пройшов навчання і захистив диплом візера австрійської залізниці [26].

Мати Василя Кука, яка була на 10 років молодшою за свого чоловіка, імала на своїх плечах домашнє господарство та виховання дітей. Вона походила з дому Федора Постолюка (1846–1909) і Софії Ласки-Постолюк (1857–1941),

що здавна мешкали в селі Красне. У сім'ї Постолюків було одинадцятьоро дітей – п'ятеро дівчат і шість хлопців. Два брати Парасковії – Василь і Степан – служили в австро-угорській армії і загинули на фронтах Першої світової війни. Наймолодший брат Оксентій (1895–1943) входив до українського товариства «Сокіл», грав на кларнеті в краснянському сокільському оркестрі, служив в Українській Самостійній Спілці (УСС) та Українській Галицькій Армії (УГА), а з 1930–1940-х роках став учасником Організації Українських Націоналістів (ОУН) [37, с. 31].

Батько у сім'ї Куків завжди надавав велике значення освіти для своїх дітей. У 1921 році вони віддали свого найстаршого сина, Василя Кука, до сільської чотирьохкласної школи. Навіть при тому, як зауважує сам Василь Кук, їхня родина жила дуже скромно, і діти часто ходили до школи, а потім і до гімназії босоніж. Родичі не завжди розуміли витрати на освіту для сільських дітей Василя. Однак незважаючи на фінансові труднощі і непорозуміння з боку родичів, Степан Матвійович постійно намагався забезпечити своїх дітей якісною освітою, наголошуючи на їх необхідності для майбутнього. Краснянська сільська чотирьохкласна школа, до якої пішов Василь Кук, була заснована ще в період Австро-Угорської імперії і спочатку була українською. Проте після приходу нової польської влади у селі поставили директора польського походження, який спробував впровадити польськомовну систему навчання. Однак діти не розуміли польської мови, тому навіть польська вчителька викладала для сільських дітей українською. Школа надавала базові знання з арифметики, письма і читання, а також вивчала катехізис за участю священника. Хоча в ті часи в школі панувала сувора дисципліна, сільська школа не готувала школяра до вступу до гімназії. Тому батько Василя найняв для нього вчителя для факультативної підготовки. Його звали, за словами Василя Кука, Іван Лада, колишній ветеран Української Самостійної Спілки, що мав вищу освіту в австрійські часи. Саме цей вчитель навчав Василя латині, необхідній для вступу до класичної гімназії [63, с. 87].

У міжвоєнний період Золочів відігравав ключову роль у національно-патріотичному житті регіону, був центром націоналістичного руху і «кузнею кадрів» українського визвольного руху завдяки праці української гімназії, директором якої був отець Микола Хмільовський – видатна особистість, авторитетний капелан УГА та щирий український патріот. Василь Кук, опинившись у цьому оточенні, швидко став активним учасником і одним із лідерів гімназійного товариства. Коли навесні 1927 року у Золочеві відновив свою діяльність «Пласт», 14-річний Василь із захопленням приєднався до цієї організації, ставши членом 5-го гуртка «Крук» 22-го куреня імені Івана Богуна. 18 вересня 1928 року він офіційно склав пластову присягу, яку підтвердив його батько Степан Кук, тим самим давши згоду на громадську діяльність свого сина [67, с. 190].

Після закінчення гімназії Василь вступив до приватного університету в Любліні, який належав до Католицького університету. Особливо приваблювало його те, що цей навчальний заклад був привержений нешовіністичній платформі. Університетська адміністрація намагалася ставитися до всього студентства рівно. Василь обрав навчання на юридичному факультеті і з великим зацікавленням засвоював нові знання. Однак, попри навчання, він не відмовився від участі в революційній боротьбі і активно працював в Організації Українських Націоналістів.

У 1932 році польська влада арештувала Василя Кука під звинуваченням у розповсюдженні революційних листівок, але поліція не змогла знайти доказів його вини. Після тримісячного утримання у в'язниці його випустили. У 1933 році Василя знову арештували за ті самі звинувачення, проте й цього разу влада не змогла знайти доказів його провини, і після шестимісячного ув'язнення його знову випустили на волю. Проте його воля тривала недовго [64, с. 153].

У 1933 році польська влада святкувала 250-річчя перемоги під проводом короля Яна Собеського над турками під Віднем у 1683 році. ОУН відповіла на цю подію масовим підпалом польських фільварків та збіжжя. Хоча Василь у той момент перебував у Львові, але під час обшуку в його будинку знайшли

пляшечку з сірчаною кислотою, що послужило «доказом» його причетності до антипольських акцій [64, с. 154].

Отож, вплив сімейного середовища на Василя Кука визначався не лише рівнем підтримки та виховання, а й цінностями, які вкладалися у його особистість. Його дитячі та юнацькі роки були сповнені різноманітних вражень та викликів, які сприяли формуванню активної громадянської позиції. Певний вплив на нього, безумовно, мала й соціально-політичне становище в країні, що вплинуло на його усвідомлення суспільних проблем. Важливою є і його взаємодія з однолітками та особистостями, які вплинули на його світогляд та цінності. Усі ці чинники спільно вплинули на становлення Василя Кука як особистості та його подальшу громадську діяльність.

2.2. Участь у роботі ОУН в 1930-х рр. і завершення формування націоналістичного світогляду.

Період 1930–х років в історії України відзначається інтенсивними змінами та політичними інтригами, що визначили подальший розвиток країни. У цей період відбувалися важливі події, які суттєво вплинули на формування політичного ландшафту та світогляду українського народу. Одним із ключових аспектів цього часу була участь провідних українських постатей у діяльності Організації Українських Націоналістів (ОУН), що відіграла значну роль у формуванні націоналістичного світогляду серед українського населення. Цей період також визначив завершення процесу формування націоналістичної ідеології, яка стала важливим фактором у політичному та культурному житті України на початку ХХ століття.

У 20-х роках ХХ ст. Січові Стрільці створили Українську Військову Організацію (УВО). З появою ОУН вона стала основною рушійною силою українських патріотів. Члени УВО вчили майбутніх вояків УПА бойових мистецтв, розповсюджували серед своїх спільників нелегальну літературу тощо. У гімназії В. Кук потоваришував з однокласником Я. Лехом. Завдяки йому долучився до читання нелегального журналу «Сурма» – часопису УВО, що

друкувався у 1927–1928 рр. у Берліні та у 1928–1934 рр. у Каунасі (Литва). Очевидно з цього журналу В. Кук, на думку деяких дослідників, довідався про практичні поради щодо «поведінки націоналіста під час його арешту та перебування під слідством», освоїв і «перші уроки конспірації», у розробленні засобів якої для вояків УПА згодом став неперевершеним майстром [43, с. 75].

У 1923 році Василь Кук приєднався до організації «Пласт». Власне «Пласт» відіграв важливу роль у формуванні його характеру та вольових якостей, як згадував сам Василь Степанович: «У Пласті ми читали такі речі, як Кіплінг, як Джек Лондон – англійські переклади, де показували людей сильної волі. Це надихало нас на самостійність: ти сам будеш своє майбутнє. Тому ми отримували знаки, що підтверджували, що ми вже можемо бути ковалями, слюсарями, швецькими майстрами і т. д., щоб самостійно вміти зробити будь-що. Потім ми навчались пізнавати свою країну, вивчаючи топографічні та військові карти і подорожуючи, щоб ще більше пізнати її. Ці подорожі глибше збагатили нашу любов до рідної землі» [35, с. 18]. У юнацькому віці формується характер і світогляд, і Василь Кук не став виключенням. Усі ці впливи поступово відобразилися на ньому, перетворюючи його на відданого патріота. Важливу роль у цьому відіграла його родина, де всі брати і сестри були активними учасниками ОУН, свідченням чого є саме цей факт. Це свідчить про те, що виховання в сім'ї Куків було спрямоване на виховання дітей як відданих своїй справі людей, які не забували про своє національне самовизначення.

У 1928–1929 навчальному році Василь став членом «Юнацтва», молодіжного резерву ОУН, обравши на все життя шлях боротьби за незалежність України. Його першим завданням було створення осередку в гімназії. Так почався його шлях як організатора і активіста. Цей юнацький гурток складався з учнів гімназії та інших молодих людей, яких Василь добре знав. Пригадуючи ті роки, Василь назвав прізвища перших членів гуртка, серед яких були студенти вищих навчальних закладів, які пройшли через Українську

Військову Організацію. Вони вивчали способи роботи з вибуховими пристроями, запальними матеріалами та користувалися зброєю [35, с. 17].

У 1931–1932 роках Василь Кук підтримував прямий зв'язок у Львові з членами Крайової езекутиви ОУН, такими як Дмитро Мирон, Ярослав Стецько та Ярослав Старух. За їх дорученнями він виконував кур'єрські завдання, перевозячи зброю та вибухові матеріали з Кракова до Львова, а також доставляв нелегальну літературу на Волинь. Незважаючи на свою молодість, Василь був затриманий польською поліцією кілька разів, але відпускався через відсутність доказів [3].

У 1933 році його ув'язнили на півроку в тюрму в Золочеві за розповсюдження листівок ОУН. Виконуючи доручення ОУН, Василь діяв з великою відповідальністю, адже для нього справа організації була найважливішою. Відданість була його невід'ємною рисою, навченою ще в дитинстві. Ці якості він отримав у «Пласті». Першим завданням від старших побратимів було створення юнацької групи ОУН в його гімназії, що було успішно виконано. Не обмежуючись лише гімназією, він розширив мережу ОУН, створивши націоналістичні групи в інших містах через своїх довірених товаришів. Василь Кук володів організаторським талантом, і йому довіряли люди, які йшли за ним [3].

Серйозним випробуванням для юного члена ОУН у той час стали «сходини». «Вони були кожен тиждень, і за тиждень ти повинний був сказати: що ти зробив, що ти будеш робити, і що ти прочитав. На це треба було відповідати, і кожен старався, щоб мати що відповісти» – зазначав В. Кук [33, с. 197].

Після нападу нацистської Німеччини на Радянський Союз у 1941 році, Василь Кук приєднався до однієї з похідних груп Організації Українських Націоналістів (ОУН), що мала за мету проголошення української влади на території, що потрапила під контроль нацистських військ. Окрім цього, вони мали координувати свою діяльність з військами Німеччини. Група під керівництвом Василя Кука рушила до Києва з метою виконання поставленої

мети, проте через обставини місце призначення не було досягнуте. Уже в останній день літа 1941 року, у місті Васильків, під Києвом, групу Кука було заарештовано німецькими окупаційними військами [23].

Під час перевезення до Львова, де його мали доправити на допит, Василь Кук зміг використати момент недбалості охорони і втекти. Після цього він активно долучився до антинацистського опору і боротьби проти нацистських окупантів на території України [23].

Отож, участь Василя Кука в діяльності Організації Українських Націоналістів відіграла значну роль у формуванні його світогляду та політичних переконань. Перебування у складі похідної групи ОУН, яка мала на меті проголошення української влади, змусило Кука зіткнутися з реаліями політичної боротьби та визначити свою позицію в цих умовах. Його подальша участь у боротьбі проти нацистських окупантів свідчить про еволюцію його переконань у напрямку активного опору та оборони національних інтересів. Цей період життя Василя Кука є ключовим у формуванні його світогляду як націоналіста та громадського діяча, підкреслюючи важливість політичних обставин та дієвого впливу середовища на формування особистості.

РОЗДІЛ 3

ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ У 1940-Х - ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ 1950-Х РР.

3.1. Участь у формуванні похідних груп ОУН та діяльність на початковому етапі німецько-радянської війни (1940-1942 рр.)

Становлення особистості В. Кука припадає на складний період польської окупації краю, коли влада спеціально і всіляко придушувала національну свідомість українців, намагаючись витіснити думку про традиції національно-визвольної боротьби та прагнення народу до побудови незалежної Української держави. Попри це, родинне виховання, пластовий вишкіл та досвід навчання у Золочівській гімназії, швидка заангажованість до ОУН витворили з молодого юнака національно свідому особистість, лідера і провідника, здатного вести за собою патріотичне населення.

Вже на 1939 р. В. Кук належав до провідних діячів націоналістичного руху Галичини, маючи при цьому тісні контакти з тодішніми очільниками ОУН. Ще більше його значення зростає в 1940–1941 рр., у період оформлення розколу ОУН, коли В. Кук увійшов до складу керівних органів бандерівського відламу, обійнявши пост організаційного референта Проводу ОУН(б), а відтак ще й керівника відділу військового постачання повстанського штабу ОУН.

У цей час майбутній провідник ОУН тісно співпрацював із військовою референтурою – проводив різні вишколи, зокрема з методики партизанської боротьби, адже він, як нелегал із травня 1937 р. і один із керівників повстанського руху на Підгаєччині у вересні 1939 р., мав суттєвий досвід у цій частині справи. Він же був організатором і керівником Центрального штабу похідних груп ОУН(б), створеному згідно з розпорядженням Революційного проводу ОУН навесні 1941р. Для пропагандивної та державотворчої роботи на Сході України із членів і симпатиків ОУН було сформовано три похідні групи: Північну – на чолі з Миколою Климишиним, Середню – під керівництвом Миколи Лемика та Південну – під патронатом Зиновія Матли [66, с. 386].

Початок німецько-радянського протистояння ОУН використала для поширення ідей українського націоналізму на східноукраїнське середовище, куди вслід за фронтом, а подекуди й поперед нього, рушили похідні групи ОУН. Водночас спеціальна група провідних діячів ОУН під керівництвом Ярослава Стецька, до складу якої входив і Василь Кук, прибула у Львів, де 30 червня 1941 р. проголошено Акт відновлення Української держави та створено уряд на чолі зі Стецьком. У ці буремні червневі дні В. Кук («Леміш») займався організаційно-технічним забезпеченням групи, налагодженням зв'язків із місцевими клітинами ОУН, підготовкою та проведенням Народних зборів [66, с. 386].

У грудні 1940 року Революційний Провід ОУН видав свій «Маніфест» в якому у загальних рисах було висвітлено позиції українських націоналістів–революціонерів. Можна говорити, що положення цього документу свідчать про певний рух до демократизації (але не перехід на демократичні позиції) ОУН керованої С. Бандерою. Саме у «Маніфесті» вперше подано клич «Свобода народам і людині». Основний акцент у цьому документі зроблено на потребу боротьби із СРСР, який є імперією за своєю суттю, в якій утискаються поневолені нації, але варто відмітити, що чільне місце відводиться тут питанням соціальної, економічної і політичної свободи населення [22]. ОУН виступала проти збіднення громадян, приниження людини, утиски прав жінок під приводом рівноправності, антиукраїнського терору, депортацій, економічного грабунку і рабства у колгоспах тощо [52, с. 123]. Забігаючи наперед, відмітимо, що така постава Організації, за словами В. Кука, Провідника ОУН на Південноукраїнських землях, сприяла поширенню націоналістичних ідей серед багатонаціональної Червоної армії та міського робітництва, зокрема на Донбасі та на Півдні України [34, с. 13].

За спогадами Миколи Климишина, члена головного проводу ОУН(б), до кінця червня 1941 року частина членів його Північної похідної групи перейшла кордон зі Грубешова прямо до Володимира-Волинського, розташованого за 15–20 км, і потім рушила на схід через Луцьк і Рівне, а маршрут іншої частини

пролягав через Сокаль, Горохів і далі на Луцьк, Рівне, Житомир та Київщину [32, с. 316]. Від початку липня 1941 року київська похідна група ОУН(б) під орудою Василя Кука (організаційного референта проводу ОУН і майбутнього головнокомандувача УПА), його заступника Ярослава Старуха (організаційного референта проводу ОУН і члена невизнаного німецькою окупаційною владою уряду, проголошеного бандерівцями 30 червня у Львові), а також частини Північної похідної групи Климишина через Львівщину перейшли до Дубна, Рівного, Новограда-Волинського, Житомира, Фастова, Білої Церкви, Василькова та інших міст. У цих і більшості інших міст Галичини, Волині, Житомирщини і сусідніх регіонів похідні групи та місцеві лідери бандерівського крила ОУН створили міліцію. Прикметно, що навіть штаб-квартири ОУН(б) часто розміщували у тих самих будинках, де і командування міліції (як, приміром, у Луцьку) [37, с. 43].

Багато науковців, посилаючись на згадки про Гітлера, його Райх і армію, роблять висновок про маріонетковий характер новопроголошеної української держави та співпрацю ОУН з німецькою владою. Один із ключових учасників цих подій, Василь Кук, через 60 років писав, пояснюючи ці слова в документі: «Будь-яка політично обізнана людина, заглибившись у цей текст, може зробити єдиний висновок: нова Українська Держава готова співпрацювати з Німеччиною лише за умови визнання її німецьким урядом. Державу проголосили та створили уряд, щоб Україна мала можливість на рівних правах вести переговори, укладати союзи та спільно боротися проти своїх національних ворогів. Це нормальна політика незалежного суверенного народу» [59, с. 146].

На початку 1942 року на Наддніпрянщині було встановлено організаційну структуру ОУН з двома центрами – Краєвими проводами. Краєвий провід Осередньо-Східних (Центральних) українських земель (ОСУЗ) знаходився в Києві і очолювався Дмитром Мироном («Орлик»), а провід Південно-Східних українських земель (ПівдСУЗ) розташовувався у Дніпропетровську під керівництвом Василя Кука («Леміш») [20].

З початком роботи ПівдСУЗ посилилася антинімецька агітація, а в районах Дніпропетровщини: Широківський, Солонянський та приміські райони Дніпропетровська, відновлювалися й створювалися нові осередки. Підпілля ОУН у Дніпропетровській області не мало на меті збройного опору окупантам, але німецький терор змушував їх до відплатних дій. ОУН(Б) здійснювала операції з ліквідації поліцаїв, агентів СД, службовців управ та членів охоронних підрозділів, які брали участь в антиукраїнських акціях. Також проводилися операції з визволення ув'язнених членів ОУН з таборів [69, с. 52].

Структура національно-визвольного руху на ОСУЗ, СУЗ та ПдУЗ була закладена влітку-восени 1941 року похідними групами обох фракцій ОУН (бандерівців та мельниківців), сформованими напередодні та на початку німецько-радянської війни. Їхнім головним завданням було закріплення організаційної присутності на території східніше Збруча та забезпечення проголошення незалежності України на всіх українських етнічних землях. Сучасні дослідники оцінюють загальну кількість учасників похідних груп у 5–7 тисяч осіб. Восени та взимку 1941 року, створена внаслідок їхньої діяльності мережа ОУН у Наддніпрянській Україні зазнала масштабних репресій з боку німецьких каральних органів, які знищили, арештували або відправили до в'язниць та концтаборів сотні підпільників. Умови німецької окупації змусили оунівців змінити тактику та перейти до підпільних методів боротьби [58, с. 6].

У квітні 1941 року відбувся Другий Великий Збір ОУН, який відзначився не лише розколом між групами Бандери і Мельника, але й затвердженням програмових положень для вступу в війну. Однак перші місяці діяльності Похідних груп на Східному Українському Збройному Зліті (СУЗ) показали, що програма, розроблена перед війною, виявилася неадекватною умовам націоналістичного підпілля. Протягом наступних двох років у ОУН накопилось багато проблем, які потребували вирішення, тому був скликаний Третій Надзвичайний Великий Збір [6].

Учасники Збору, зокрема керівник Крайового Проводу ОУН Південно-Західного Українського Злітів (ПівдУЗ), майбутній Головнокомандувач Української Повстанської Армії Василь Кук, вказували на те, що під час широкомасштабної боротьби проти нацистів до ОУН приєдналися маси людей, які уникли примусової роботи в Німеччині або страждали від окупаційного визиску. ОУН в цей час організовувала бойові підрозділи для опору нацистській окупації. Тим не менш, люди цікавилися не лише ідеєю незалежної держави, але й тим, яка саме держава буде створена, хто матиме владу, як вирішуватимуться соціальні, економічні, військові та інші питання [6].

У контексті тогочасної ситуації, коли стало очевидним, що Німеччина програє війну і настає нова радянська окупація, виникла необхідність адаптації націоналістичного підпілля до нових умов. Невирішеність цих питань і стала причиною скликання III Надзвичайного Великого Збору ОУН [6].

Отож, Василь Кук сформувався як національно свідомою особистістю і лідером у складний період польської окупації, коли придушувалася національна свідомість українців. Завдяки родинному вихованню, пластовому вишколу та навчанню в Золочівській гімназії, він швидко став активним членом ОУН. До 1939 року Кук вже був провідним діячем націоналістичного руху в Галичині, маючи тісні зв'язки з очільниками ОУН. У 1940–1941 роках, під час розколу ОУН, він увійшов до керівних органів бандерівського осередку ОУН і обійняв важливі посади: керівництво відділом військового постачання повстанського штабу. В. Кук активно співпрацював з військовою референтурою, організовував вишколи з партизанської боротьби та очолив Центральний штаб похідних груп ОУН(б), готуючи кадри для пропагандистської та державотворчої роботи на Сході України.

3.2. Роль і формуванні та діяльності Української повстанської армії (1943–1950 рр.)

Однією із яскравих особистостей з героїчного покоління війн і збройної боротьби за державну незалежність України у ХХ ст. є постать останнього головнокомандувача УПА й одного із лідерів ОУН Василя Кука, життя якого розпочинається за рік до початку Першої світової війни, об'єднує більшість трагічних періодів української історії ХХ ст., й закінчується вже в часи нашої сучасності, за шість років до початку Революції Гідності.

У звітах про боротьбу з підпіллям ОУН і УПА на західних теренах радянська влада постійно підкреслювала, що одним із найбільших ворогів СРСР є українське підпілля і його командири, зокрема В. Кук, який був видатним пропагандистом, конспіратором і активним борцем проти радянської влади. За його наказом у підпільних друкарнях друкувалася підпільна література і листівки великими накладками, які масово розповсюджувалися територією західноукраїнських земель, підконтрольних радянському уряду. В. Кук писав доступною мовою під псевдонімом «Агроном Лука Леміш», висвітлюючи складні питання, що стосувалися колгоспів і радянської диктатури. Він вказував, що в листівках слід використовувати терміни «районне НКВД» та «НКГБ» замість нових офіційних назв, які були маловідомі народу, тоді як у звітах і фаховій літературі доцільно вживати офіційні назви [35, с. 24].

Влітку 1943 року, як знавець східноукраїнських земель, Василь Кук став одним з ініціаторів розробки та прийняття змін до програми ОУН на III Надзвичайному великому зборі, що проходив з 21 по 25 серпня 1943 року в селі Золота Слобода Козівського району Тернопільської області, які сприяли демократизації організації. У зв'язку з просуванням фронту на Захід, В. Кук був змушений залишити свій дім у Дніпропетровську, перейти в підпільне становище та постійно діяти в складі повстанських загонів, переважно в Рівненській області. На початку 1944 року, за наказом Романа Шухевича, «Леміш» очолив новостворену структуру УПА-Південь, до якої входили повстанські підрозділи північної Тернопільщини, південної Рівненщини,

Хмельниччини, Вінниччини, а також частини Київщини та Житомирщини. В. Кук активно працював над розвитком структури УПА, мобілізацією чоловічого населення, створенням нових бойових підрозділів та впровадженням рейдової практики в тактиці українського визвольного руху [66, с. 387].

У цей період відзначається одна з найславетніших сторінок біографії майбутнього Головного командира УПА – керівництво Гурбенським боєм, що став одним із найбільших боїв в історії УПА. Бій відбувався з 21 по 25 квітня 1944 року поблизу урочища Гурби на півдні Здолбунівського району, а також в прилеглих лісах Дубенського й Острозького районів Рівненщини та частині Кременецького та Шумського районів Тернопільщини. Кількатисячне угруповання повстанців кілька днів утримувало позиції проти ворога, який перевершував їх чисельно в десять разів і намагався будь-що розгромити їх. Після успішної оборони відділи УПА зуміли прорватися з оточення та вийти на оперативний простір, що зірвало плани ворога щодо ліквідації повстанського руху в цьому регіоні [66, с. 388].

Василь Кук став першим членом ОУН, який у 1937 році перейшов у підпілля, де перебував до 1954 року. Він був відомий під різними псевдонімами: «Леміш», «Юрко», «Медвідь» і «полковник Коваль». Уся його родина зазнала репресій з боку польської, німецької та радянської влади.

В. Кук був членом Проводу ОУН і посідав друге місце в організації після Степана Бандери. У 1944 році він очолив новостворену УПА-Південь і в квітні того ж року керував найбільшим боєм в історії УПА під Гурбами, де близько 5 тисяч повстанців зуміли прорвати оточення з 30-тисячного війська НКВС [30].

«Леміш» вважав, що пропагандистська діяльність підпілля є основою для залучення нових кадрів до участі в національно-визвольному русі. Незважаючи на конспірацію, спецслужби СРСР активно стежили за В. Куком і описували його зовнішній вигляд у оперативних зведеннях, зазначаючи його низький зріст, широкі плечі, трохи сутулу поставу, блакитні очі та поношений селянський одяг. У їх звітах було акцентовано увагу на його зовнішності, поведінці та особливостях спілкування. Наприклад, вказувалося, що він і його охоронці

часто вдягалися у поношений селянський одяг та уникати використання псевдонімів під час спілкування з населенням, рухаючись приховано [38, с. 113].

Улітку-осені 1944 року органи МДБ СРСР вперше намагалися виявити «Леміша», коли вони захопили в полон провідних діячів українського національно-визвольного руху Михайла Степаняка та Євгена Басюка. З їх зізнань чекісти отримали перші відомості про «Леміша» та його роль в підпільному русі. 17 жовтня 1944 року 4-м Управлінням НКДБ УРСР було розпочато справу-формуляр №-4/430 для пошуку «Леміша». Проте лише в травні 1945 року працівники НКДБ ідентифікували його як Івана Кука, походженням з села Красне. За кожним роком радянські спецслужби наближалися до В. Кука, залучаючи всі можливі ресурси для його затримки та дискредитації в середовищі визвольного руху, поширюючи фальшиві документи про його співпрацю з карально-репресивними органами СРСР [4].

Василь Кук протягом січня–серпня 1944 року обіймав посаду організатора і крайового командира УПА-Південь. Крім керівництва підпіллям на Південній Східній Україні (ПдСУЗ), він з 1944 року також мав підпорядкування над Північно-Східною Українською землею (ПСУЗ), що входила до складу Осередку-Східних Українських земель (ОСУЗ).

З осені 1944 року Василь Кук займав посаду організаційного референта Проводу ОУН(б). З грудня 1945 року він став заступником Головного командира УПА та керівника підпільної мережі ОУН Романа Шухевича. Під час цього періоду він мав суперечності з Романом Шухевичем з тактичних і особистих причин, проте фактично контролював підпілля підпорядкованих земель незалежно від нього.

Битва під Гурбами, що відбулася з 21 по 25 квітня 1944 року, є однією з найвідоміших для Василя Кука. В цей час упівці, бійці Української Повстанської Армії, стояли на межі Рівненщини та Тернопільщини, зіткнувшись з переважаючими силами Народного Комісаріату Внутрішніх Справ (НКВС). Кількість сил НКВС була втричі або навіть у чотири рази

більшою за сили повстанців. УПА потрапила в оточення, її супротивники кинули танки, проте вона змогла вийти з цієї ситуації та завдати значних втрат ворогові. Василь Кук, один із керівників УПА в цій битві, відіграв ключову роль у виведенні повстанців з оточення і завданні значних втрат супротивнику. Як сам Кук згадував у своєму інтерв'ю, втрати УПА становили не більше ніж сто вояків, у той час як НКВС втратили понад 900 бійців убитими і таку саму кількість пораненими [4].

Після бою під Гурбами стало очевидним, що Василь Кук проявив виняткові здібності як військовий стратег. Це вплинуло на його подальшу кар'єру, і вже з 1947 року він почав займати важливі посади в Українській Повстанській Армії та Організації Українських Націоналістів. Після смерті Романа Шухевича 1950 року Кук був обраний Головним Командиром УПА. Його авторитет серед провідників ОУН та командирів повстанців відіграв важливу роль у цьому виборі.

Починаючи з 1945 року, після Ялтинської конференції, ОУН намагалася уникати великих бойових дій. Початково вони сподівалися на початок війни між країнами Заходу і СРСР, проте, коли цього не сталося, лідери, спочатку Роман Шухевич, а потім Василь Кук, зосередилися на агітаційно-пропагандистській роботі [4].

З метою відновлення Української держави та проголошення акту про це в Києві, Василь Кук разом із групою активістів намагався дістатися до столиці, але в серпні 1941 року був заарештований німцями. Разом із Дмитром Мироном йому вдалося втекти від гітлерівців. Після цього керівництво ОУН направило Кука до Дніпропетровська, де він очолив ексекутиву ОУН Півдня України і продовжив боротьбу з більшовиками після німецької окупації.

Згодом Василь Кук став членом Генерального секретаріату Української Головної Визвольної Ради (УГВР). У 1947 році він виконував обов'язки заступника голови Проводу ОУН Романа Шухевича (Тараса Чупринки). Після загибелі Шухевича в 1950 році Кук став головнокомандувачем УПА [11].

З другої половини 1946 року в Україні, особливо в Станіславській області, почався новий етап збройної боротьби визвольного руху ОУН та УПА. З огляду на значну військову перевагу СРСР, стабілізацію міжнародної ситуації після завершення війни та неможливість продовжувати бойові дії великими підрозділами під постійним ворожим тиском, у червні 1946 року Головне Командування УПА видало наказ про часткову демобілізацію своїх відділів і поповнення мережі ОУН демобілізованими бійцями. У липні 1946 року командир «Тарас Чупринка» звернувся до бійців УПА із закликом пристосовуватися до нових форм бою, наголошуючи на необхідності здійснення раптових і блискавичних ударів по ворогу. Це стало початком переходу визвольного руху від партизанських до підпільних методів боротьби, що тривав до остаточної демобілізації УПА в 1949 році [65, с. 49].

У період з 1945–1950 роки радянське керівництво кинуло на боротьбу з УПА армію чисельністю 600 тисяч солдатів, оснащену танками, артилерією і літаками. Паралельно радянські каральні органи створювали спеціальні загони, що, вдягнуті у форму вояків УПА, нападали на села, грабували та вбивали мирне населення, щоб дискредитувати повстанців. Після трагічної загибелі 5 березня 1950 року біля Львова Головнокомандувача УПА, генерала-хорунжого Романа Шухевича, активні дії великих підрозділів УПА припинилися. Однак боротьба продовжувалася під проводом нового Головнокомандувача генерала-хорунжого Василя Кука (відомого також під псевдонімами «Юрій Леміш» і «Коваль»). Окремі боївки УПА діяли аж до 1960-х років, а деякі повстанці вийшли з підпілля лише після 1991 року. За ці 20 років в УПА та збройному підпіллі ОУН взяли участь понад 500 тисяч осіб [44, с. 128].

З липня 1950 року Василь Кук обіймав посаду Голови Проводу ОУН(б) на українських землях, Головного командира УПА і голови Генерального Секретаріату Української Головної Визвольної Ради (УГВР). У жовтні 1952 року УГВР видав постанову про присвоєння Василю Куку військового звання генерал-хорунжого [12].

Отож, протягом періоду 1944–1950 років, Василь Кук відіграв ключову роль у діяльності УПА та ОУН(б), зосереджуючи свої зусилля на організаційних та командних аспектах. Його призначення на посаду крайового командира УПА-Південь та організатора ПСУЗ і ПДСУЗ свідчить про визнання його авторитету в руху. Важливою характеристикою діяльності Василя Кука є його здатність впливати на широкі маси, яка виявилася у пропагандистській роботі та розповсюдженні підпільної літератури, які спрямовувалися на мобілізацію нових кадрів у національно-визвольному русі.

Крім того, В. Кук проявив вміння управляти та координувати дії підпілля на різних територіях, що стало важливим фактором у підтримці операційної ефективності УПА в умовах постійних дій проти радянських сил. Роль Василя Кука у збереженні конспірації та унікальних методах взаємодії з населенням відображає його стратегічне мислення та високий рівень організаційних навичок. Деталізована увага радянських спецслужб до особи Кука свідчить про великий вплив та значення його ролі у визвольному русі, а також про постійну загрозу, яку він представляв для радянського режиму.

3.3. Василь Кук – останній Головний Командир УПА (1950-1954 рр.).

Після трагічної загибелі Романа Шухевича у 1950 році, 37-річний Василь Кук взяв на себе керівництво Українською Повстанською Армією. На той час УПА переходила від статусу регулярної армії до мережі збройного підпілля внаслідок демобілізації бойових підрозділів. Кук, який мав великий досвід у конспірації та організації, взяв на себе відповідальність за захист населення від репресій комуністичного режиму та пропаганду визвольних ідей.

Як член Проводу ОУН, Василь Кук став об'єктом розшуку НКВД та став одним із центральних фігур у справі «Берлога», яку вела організація для розкриття керівництва підпілля. Чекісти відзначали його виняткові здібності як підпільника, його хитрість та невловимість, і надали йому розшуковий псевдонім «Борсук» [5].

Українське підпілля, хоча і було певною мірою ослаблене та виснажене тривалою боротьбою, зберігало свою боєздатність і готовність до дій. У 1951 році найбільше повстанців перебувало на Прикарпатті (586 осіб), менше – на Тернопільщині (144 особи), а також у інших областях Західної України. Загалом у серпні 1951 року ОУН та УПА продовжували боротьбу у 50 районах. Каральні органи УРСР зосередили в цих районах додаткові війська з бойовою технікою, службовими собаками і досвідченими оперативниками. Було активізовано пошук членів місцевих осередків ОУН та УПА, а в Станіславівщину було додатково направлено понад 2 тисячі бійців військ МДБ, з яких створили два мобільні батальйони на автомобілях та спеціальні ударні групи для дій у гірській місцевості. Нерівне співвідношення сил залишало повстанцям мало шансів на успіх, і часто для пошуку лише кількох бандерівців радянська влада використовувала цілі полки. Попри це, повстанці продовжували проводити сміливі військові операції. Зокрема, у Надвірнянському районі Станіславської області було знищено підрозділ МДБ і звільнено працівницю місцевого проводу, яка лікувалася під охороною. Напади також здійснювалися на відділення МВС та МДБ у сусідніх районах. Згодом виконавцями цих операцій ставали все частіше легально проживаючі особи, тоді як організацію акцій здійснювали підпільники [24, с. 15].

Обійнявши посаду керівника українського визвольного руху в Україні, Василь Кук поставив перед собою амбітну мету – за будь-яких умов зберегти організоване підпілля ОУН у умовах тоталітарного СРСР. У Інструкції, яку «Леміш» надав у жовтні 1950 року заступнику провідника ОУН на ПЗУЗ І. Литвинчуку – «Дубовому», відображено його стратегічні цілі для діяльності українських націоналістів в умовах радянської влади. Особливо важливою є оцінка, яку він дає в цій інструкції щодо суспільно-політичної ситуації в регіоні на той час [61, с. 65].

У період з 1950 по 1954 роки Василь Кук очолював всі ключові структури визвольного руху: Провід ОУН, Генеральний секретаріат Української Головної Визвольної Ради і Головне Командування Української Повстанської Армії. Ці

роки були найважчими у боротьбі, оскільки проти повстанців було спрямовано величезні сили репресивної системи. Незважаючи на це, Кук успішно координував їх дії та завдавав несподівані удари окупантам.

Крім своїх організаційних здібностей, Кук також проявив себе як талановитий публіцист, будучи автором кількох публікацій у підпільних виданнях. У 1952 році він опублікував значне дослідження під назвою «Колгоспне рабство». Ця книга, написана в умовах підпілля, є відмінним прикладом економічного та політичного аналізу і досі вважається неперевершеним дослідженням функціонування колгоспної системи [9].

Після 1945 року, з моменту проведення Ялтинської конференції, керівництво ОУН прагнуло уникати значних боїв. Спочатку організація сподівалася на початок війни між західними країнами та СРСР, але, коли стало очевидно, що цього не відбудеться, змінили свою стратегію. З 1945 року Роман Шухевич, а згодом і Василь Кук, стали уникати масштабних військових операцій. Замість цього вони зосередилися на агітаційно-пропагандистській діяльності, намагаючись підвищити моральний дух населення та зберегти підтримку повстанського руху. Вони проводили активну роботу з мобілізації та інформаційної підтримки, намагаючись залучити нових учасників до боротьби за незалежність України. Ця зміна акцентів у діяльності ОУН відображала адаптацію до нових політичних реалій після закінчення Другої світової війни [4].

У цей період радянські органи намагалися дискредитувати Василя Кука перед підпіллям, поширюючи сфабриковані документи про його співпрацю з репресивно-каральними органами СРСР. Вони намагалися отруїти його спеціальним газом, вмонтувавши ємність із газом у тубик з-під зубної пасти, підірвати вибухівкою, начиненою в пакунок з організаційною поштою, або захопити за допомогою спеціальних технічних засобів – радіосигналізаційних апаратів "Тривога" та снодійно-паралітичного препарату "Нептун-47". Десятки агентів з цими засобами були розміщені у можливих місцях його появи.

Попри всі ці зусилля, В. Кук, як професійний конспіратор, протягом багатьох років уникав пасток. Радянські спецслужби неодноразово залучали тисячі співробітників центрального апарату МДБ УРСР, територіальних органів МДБ, офіцерів і солдатів внутрішніх військ для його захоплення. Врешті-решт, радянським органам вдалося захопити та завербувати підпільників із найближчого оточення В. Кука, що зробило неможливим подальше уникнення ним пасток [66, с. 388].

Радянські органи МДБ також звернули увагу на родину Василя Кука, намагаючись використати її для його захоплення. Родина постійно перебувала під тиском репресивно-каральної системи радянської влади та наглядом ворожої агентури. Однак, зрозумівши, що через родичів на "Леміша" вийти не вдасться, чекісти вирішили їх репресувати. 25 червня 1949 року у м. Тербовля Тернопільської області були затримані його батьки – Степан і Парасковія Куки, а в с. Зарваниця Тербовлянського району Тернопільської області – брат Іван Кук. 27 червня 1949 року Краснянським районним відділом МДБ було заведено облікову справу № 9926 на сім'ю Василя Кука, яку оформляв оперативний уповноважений райвідділу капітан Сіротін. Разом із батьками та братом Іваном до віддалених регіонів СРСР планували виселити жінку Івана Марію та їхніх дітей, включаючи сина Василя Кука, Юрія, 1946 року народження. Івана Кука разом із батьками 3 вересня 1949 року Особлива нарада при МДБ СРСР засудила на спецпоселення, однак їх продовжували утримувати без суду і слідства в тюрмі м. Львова до 19 січня 1950 року, коли оформили їхній арешт. 1 липня 1950 року Особлива нарада при МДБ СРСР засудила всіх трьох за ст. 20–54-1а, 54-11 Кримінального кодексу УРСР на 10 років виправно-трудових таборів [61, с. 60].

Реальна можливість захопити або знищити Головного командира УПА з'явилася в радянських репресивно-каральних органів восени 1953 року, коли вони перехопили лінію зв'язку та взяли під контроль кур'єрську групу, яка його безпосередньо обслуговувала. Це сталося 6 листопада 1953 року в Іванцівському лісі поблизу села Кругів Золочівського району. Завдяки даним,

отриманим від Василя Галаси та його безпосередній участі, чекісти виявили пункт зв'язку. Під час блокування криївки співробітники оперативної групи МВС УРСР використали спеціальні засоби для захоплення повстанців живими. У результаті керівника кур'єрської групи Мирона Турчиняка («Юрко») було захоплено живим, а швагро Василя Кука – Василь Демчук («Старий») встиг застрелитися [61, с. 62].

Із захопленням підпільником Мироном Турчиняком у Києві почали активно працювати досвідчені оперативники, які схилили його до співпраці з органами Міністерства внутрішніх справ (МВС). 10 квітня 1954 року його завербували як спецагента під псевдонімами «Шостий» та «Богун», доручивши організувати захоплення «Леміша». За логічним припущенням чекістів, навесні 1954 року В. Кук мав би прийти до криївки «Богуна» для відновлення зв'язку з В. Галасою («Орланом»). Реалізуючи задумане, 19 квітня 1954 року до місця розташування криївки в Іванцівському лісі була скерована легендована група КДБ у складі спецагентів «Богуна» (Мирона Турчиняка), «Карпа» (Миколи Примаса, колишнього бойовика Василя Галаси) та «Жарова» (особа не ідентифікована). Вони розмінували й відновили схрон, надали йому обжитого вигляду, облаштували його радіосигналізаційними апаратами «Тривога» і понад місяць очікували на появу «Леміша» [61, с. 59].

Василь Кук особливо підкреслював важливість кадрової та організаційної роботи в ОУН, ділячись своїм досвідом із підлеглими. Наприклад, «Леміш» інструктував їх вести організаційну діяльність обережно, не поспішати та уникати емоційних реакцій, натомість зосереджуючись на системній, рутинній та, наскільки можливо, спокійній праці. Він розпорядився, щоб у керівництві з безпосередніми підлеглими надавали перевагу практичній роботі з членами організації, підтримуючи постійний живий контакт замість листування. Кук вважав, що керівник має бути зразком для підлеглих і виховувати їх на власному прикладі.

В загальному, провідник ОУН в Україні був проти авторитарних стосунків між начальником і підлеглим, віддаючи перевагу демократичному стилю

керівництва. Він вказував на необхідність будувати відносини в підпіллі на основі дружби і «військової поваги». Кук вимагав усунути егоїстичні принципи управління, такі як «моя територія, мої люди». Керівники місцевих структур повинні були переконатися, що члени ОУН, яких вони відправляли на завдання, знають, як виконати доручення, мають для цього необхідні засоби і готові діяти. Він підкреслював, що начальник повинен бути батьком і опікуном своїх підлеглих, особливо юнаків.

Одночасно Кук засуджував поверхневність та формальність у роботі місцевих провідників, закликаючи їх уникати «накачування» підлеглих теоретичними рефератами і програмними постулатами, натомість зосереджуючись на їх вихованні відповідно до викликів часу та завдань ОУН [61, с. 57].

Василь Кук не тільки завжди був готовий до бою, а й активно видавав накази та вів епістолярний діалог з колегами, як це належить будь-якому командирю повстанців. У переліку під пунктами №№ 51 та 52 зазначені накази №№ 0652 і 2/53, засвідчені одним із його псевдонімів «В. Коваль». Також під пунктами №№ 50 та 57 зафіксовані авторські нотатки Кука на шести сторінках, що стосуються змісту оунівської брошури «Матеріали до Х-річчя УПА», а також вже виданої брошури на одинадцяти сторінках. У пунктах №№ 49, 54 і 55 переліку містяться некролог про смерть Шухевича на восьми сторінках, «Звернення УГВР» на шести сторінках і «Зауваження стосовно українських закордонних радіопередач» на вісімнадцяти сторінках. Останній документ свідчить про те, що Василь Кук регулярно слухав радіоприймач. Наприклад, влітку 1951 року МДБ УРСР виявило у захоплених парашутистів, які були десантовані на територію СРСР, «подарунок «Лемішу»» – портативний радіоприймач «Ever Ready». У листі до Степана Бандери та інших представників ОУН за кордоном влітку 1950 року Кук ділився своїми думками про програми американського радіо, зазначаючи, що «Голос Америки» міг би зробити значну політичну роботу, наприклад, він згадував хорошу передачу про Олеся, яка вийшла наприкінці липня [51, с. 404].

Отже, Василь Кук, очоливши Українську повстанську армію після загибелі Романа Шухевича, продемонстрував видатні організаційні та конспіративні здібності, ефективно керуючи визвольним рухом у найважчі роки боротьби. Його головним завданням було захищати населення від репресій комуністичного режиму та пропагувати визвольні ідеї. Завдяки своїй хитрості та невловимості, Кук став однією з головних цілей НКВД, отримавши розшуковий псевдонім «Борсук». Протягом 1950–1954 років він успішно координував діяльність підпільних структур, завдаючи окупантам несподіваних ударів. Крім того, Кук виявився талановитим публіцистом, написавши кілька важливих публікацій, серед яких виділяється його дослідження «Колгоспне рабство», що є досконалим аналізом колгоспної системи. Його внесок у визвольний рух залишив вагомий слід в історії боротьби за незалежність України.

РОЗДІЛ 4

ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ ВАСИЛЯ КУКА У ПОВОЄННІ ЧАСИ

4.1. Арешт радянськими спецслужбами та «зречення» (1954–1960 рр.).

Захоплення Василя Кука було детально сплановано та проведено оперативною групою КДБ УРСР під назвою «Пастка». Використовуючи підземний бункер, де Кук періодично зупинявся, спецагенти забезпечили укриття обладнанням для спостереження та підготували сцену для зустрічі. Здійснивши захоплення у ніч з 20 на 21 квітня 1954 року, вони успішно увійшли у бункер і арештували Кука. Ці події детально зафіксовані в оперативних звітах та архівних документах, що надають реалістичне уявлення про спосіб проведення операції та її наслідки.

У ніч на 23 травня, під час дощу, спецагенти помітили підозрілі звуки у кущах, що імітували умовний сигнал підпільників. Василь Кук разом із дружиною та охоронцями прибули до бункера, де зустрілись з бойовиками. Під час перебування в бункері був збережений порядок, один з охоронців готував їжу, атмосфера була спокійною. Незважаючи на деякі підозрілі моменти, такі як тремтіння рук чоловіка, що готував їжу, та його незвичайний спосіб рухатись, Кук та його дружина, втомлені після тривалого переходу, відпочивали під охороною бойовиків [43, с. 78].

Помивши ноги, Василь Кук вирішив лягти на ліжко, щоб відпочити. Попередньо він попросив одного з бойовиків очистити автомат, який отримав у подарунок від Василя Охрімовича. Він навіть показав, як розібрати цю нову зброю. Коли подружжя заснуло, двоє бойовиків відібрали у них пістолет, який був під подушкою, та напали на сплячих. «Скільки вам заплатили?» – запитав роздратований Кук. «Ми затримали вас за наказом «Орлана» (обласного провідника Василя Галасу), – відповіли вони. Під час обшуку, коли Уляна зазначила, що у неї є отрута, вона вказала, що вона знаходиться в її жакеті. Василю Кукові наклали фуфайку. «Чи немає у вас вина?» – несподівано запитав Кук. Коли виявилось, що спиртного немає, він іронічно зауважив: «Це

неймовірно, що в такий момент ви не маєте навіть келиха вина». Затриманих посадили в ГАЗ-67 і відправили до Львова, а звідти – спеціальним авіарейсом до Києва. Так проходило затримання Уляни і Василя Куків за документами МВС [43, с. 79]. Василь Кук згадував про свій арешт так: «Я йшов на Волинь, щоб зустрітися з провідником В. Галасою, але 18 серпня 1953 року він був захоплений провокаторами КДБ. Ці ж провокатори захопили і мене 23 травня 1954 року». А дещо раніше, в березні, КДБ не зміг використати в своїх цілях заарештованого лідера УПА Охрімовича, який заявив: «Моя совість не дозволяє брати участь у захопленні «Леміша». 18 травня його розстріляли в Києві за вироком військового трибуналу КВО від 29 березня 1954 року [35, с. 27].

Захоплення В. Кука, позначеного під грифом «300», та його дружини, кодовою цифрою «88», трималося в глибокій таємниці. Лише обмежений кількістю співробітників КДБ та верхівки ЦК КПУ коло осіб знало про це. Органи КДБ мріяли використати їх для морально-політичного розгрому націоналістичних центрів за кордоном та для розпаду оунівських елементів усередині країни. Були розроблені далекоглядні плани щодо використання «Леміша» для встановлення контактів із Західним представництвом Української головної визвольної ради (ЗПУГВР) для впровадження туди своєї агентури та перехоплення каналів зв'язку закордону з підпіллям [43, с. 79].

На допитах Кук–«Леміш» розповідав лише ту інформацію, яка вже була відома слідчим або яка стосувалася вже загиблих підпільників. Командир був переконаний, що його розстріляють. Зрештою на розстрілі наполягав сам Хрущов, проте в чекістів були інші плани. Ось як про них згодом у спогадах засвідчив ветеран КДБ Григорій Санніков: «Розстріляти його було надто простим і оперативно невиправданим рішенням. Такого рівня лідера ОУН, який потрапив до рук чекістів живим, у держбезпеки ще не було. А раптом «Леміш», переконавшись у безвиході зі свого становища, дасть згоду і допоможе в широкому пропагандистському плані? Ефект був би грандіозний: сам «Леміш» закликає до співпраці з радянською владою непокірних українців. Закордонні

центри ОУН відразу практично припинили би своє існування... Мертвий він перетвориться на мученика віри та ідеї» [7].

Василь Кук, арештант, часто вигравав у суперечках з ідеологом Георгієм Санніковим, що змушувало останнього просити дівчат з оперативного персоналу витирати деякі моменти з записів бесід. Ця інформація не була особливо корисною для КДБ, оскільки багато з осіб, про яких розповідав Кук, вже були загиблими або перебували в таборах. Попри це, Кук розповідав про свою власну боротьбу та дії своїх товаришів, що в результаті перетворило його справу на цінне джерело для істориків УПА. Чекісти залишили Кука живим, щоб використати його в оперативних іграх проти американської, англійської розвідки та націоналістичних центрів.

Остаточне рішення про «використання» Василя Кука було прийняте КДБ СРСР наприкінці 1957 року. Після цього з ним проводилися відповідні бесіди, але він нічого не зробив для допомоги органам держбезпеки, тому його визнали невідповідним вимогам [25].

Питання на допитах до Уляни Крюченко, дружини В. Кука, були дуже різноманітні. Серед них були запитання щодо зв'язків В. Кука з учасниками ОУН(б) як в Україні, так і за кордоном; підпільної діяльності ОУН(б) на Дніпропетровщині у 1941–1943 роках; місць розташування підпільних бункерів, які використовувалися в різні періоди; матеріальних цінностей та складів підпілля; подробиць втечі від співробітників МДБ у кінці липня 1949 року тощо.

Слідчі також активно цікавилися, чи не знає Уляна місць, де зберігаються підпільні каси та коштовності. Вона не назвала точних місць зберігання, проте не приховувала, що частина грошей Проводу ОУН(б) зберігалася у керівника Рогатинського надрайонного проводу ОУН(б) Олексія Демського, відомого як «Шувар», а інші кошти – у керівника пункту зв'язку Івана Демчука, відомого як «Старий» [47, с. 18].

Слідчі виявляли інтерес і щодо того, чи не володіє Уляна Крюченко інформацією про тих, хто допомагав підпіллю. Під тиском слідства вона

вимушена була назвати кількох людей, проте в цілому старалася якомога менше розповідати про залишених у цілості прихильників ОУН(б), щоб уникнути їх арешту органами державної безпеки.

Також слідчі цікавилися, чи не мав Василь Кук наміру втекти за кордон. Уляна Крюченко на слідстві згадала, що у 1953 році керівник Букачівського районного проводу ОУН(б), відомий як «Данило», розповідав В. Куку про свого знайомого, який служив у Червоній армії на кордоні СРСР з Афганістаном. Однак В. Кук, розглянувши географічну карту СРСР та обговоривши плани, прийшов до висновку, що реалізація такої втечі була нереалістичною [47, с. 30].

У в'язниці з В. Куком та У. Крюченко поводитися більш-менш чемно. Г. Санніков, який був одним з тих, хто опікувався ними, відзначав, що КДБ УРСР намагався використати В. Кука та У. Крюченко. Тепер відомо нащо – для підготовки друкованих матеріалів з метою компрометації ідей ОУН(б) і УПА [47, с. 29].

Захоплений у полон у 1954 році, Василь Кук провів ув'язнений шість років, але був звільнений під час періоду хрущовської «відлиги». З 1960 року він працював у Центральному державному історичному архіві в Києві та в Інституті історії АН УРСР. Проте після написання своєї праці «Марксизм-ленінізм про українське національне питання» його звільнили з роботи з заборотою працювати в школах та наукових установах [27].

Василь Кук провів шість років у радянських в'язницях і таборах, не дочекавшись суду, і був звільнений у 1960 році. Ув'язнений під номером «300», він написав відкритого листа, відомого як «Зречення Василя Кука», звернувшись до Ярослави Стецько, Миколи Лебеда, Степана Ленкавського, Дарії Ребет, Івана Гриньоха та всіх українців за кордоном. У листі він визнавав радянську владу в Україні, відмовлявся від ідеології та методів боротьби ОУН і УПА, закликаючи українські емігрантські організації припинити національно-визвольну боротьбу та визнати СРСР.

Після цього листа Кука звільнили, і він більше не зазнавав переслідувань з боку радянської влади. Хоча його підозрювали у співпраці з КДБ, ці підозри так

і не були підтверджені. Після звільнення він проживав у Києві, займався науковою діяльністю в Центральному державному історичному архіві та Інституті історії Академії наук УРСР. Після розпаду СРСР опублікував низку праць, присвячених історії УПА [21].

Ми вважаємо, що лист зречення Василя Кука суттєво вплинув на національно-визвольний рух в Україні, оскільки його зміст викликав широкий резонанс серед української громади як в Україні, так і за кордоном. Відмова Кука від ідеології та методів боротьби ОУН і УПА підірвала моральний дух активістів, які продовжували боротьбу за незалежність, і спровокувала дискусії про майбутнє національно-визвольного руху. Заклик до припинення боротьби та визнання радянської влади створив розкол серед українських емігрантських організацій, деякі з яких почали переосмислювати свої цілі та стратегії. Хоча лист також надіслав сигнал про можливість компромісу з радянською владою, він спонукав до внутрішніх суперечок, які мали довгострокові наслідки для українського національного руху в наступні роки. Таким чином, лист Кука став поворотним моментом, що поставив під питання стратегії і цілі національно-визвольної боротьби.

Отож, захоплення Василя Кука та його дружини було не лише актом оперативної діяльності КДБ, а й стратегічно спланованою операцією з метою використання їх для підриву націоналістичних структур як усередині країни, так і за кордоном.

4.2. Життя колишнього лідера національно-визвольного руху в умовах радянської окупації (1960-1991 рр.).

Як вже було вказано у попередньому розділі, Василя Кука залишили живим з метою використання його у спеціальних операціях проти американської та англійської розвідки, а також проти націоналістичних центрів, зокрема ОУН, для проникнення агентів КДБ та перехоплення зв'язку з націоналістичними елементами в Україні. Проте після проголошення

незалежності України, Василь Кук часто почував звинувачення у використанні його в операціях, що вже розглядалися як зрада.

Остаточне рішення щодо «використання» Василя Кука було ухвалене КДБ СРСР наприкінці 1957 року. Після цього з ним проводилися відповідні бесіди, під час яких він висував свої умови для звільнення з в'язниці. Однак йому було зазначено на невідповідність висунутих вимог, оскільки він практично нічого не зробив для допомоги органам держбезпеки. Чекісти боялися звільнити Кука, тому його залишили в ув'язненні і залучали до операційних заходів.

Хоча Кук згодився на участь у цих заходах, він часто уникав виконання своїх обіцянок та став вносити сумнівні пропозиції. КДБ не міг повністю розкрити його задуми, але також не міг йому довіряти для продовження його діяльності. Отже, операції з використанням Кука було припинено, і його використовували у пропагандистських заходах проти українських націоналістичних організацій [18].

Після виходу на свободу у 1960 році, Василя Кука та його дружину Уляну Крюченко помилювали постановою Президії Верховної Ради СРСР. Проте за кулісами ця милість мала політичний вимір. Голова КДБ УРСР Віталій Федорчук у своєму листі керівнику партії описує плани використання Кука для пропагандистських цілей та компрометації українських націоналістичних центрів за кордоном. Хоча ці плани не було повністю реалізовано, Василь Кук виконав лише одне: підписав відкритий лист до української діаспори. Проте вже у вересні того ж року Кук був завербований Комітетом державної безпеки України в якості агента для компрометації керівників закордонних націоналістичних центрів [17].

Віталій Федорчук визнає, що навіть керівний склад КДБ не зміг використати Кука як агента, хоча він був під їхнім контролем. Після звільнення, Кук вимагав звільнення інших ув'язнених та повернення родичів зі спецпоселень. Його прохання були виконані, хоча він відмовився писати проти українських націоналістів [17].

Серед відпущених тоді були не тільки родичі Василя Кука, але й члени Проводу ОУН, Михайло Степаняк та Петро Дужий, які раніше були засуджені до страти, а потім покарані 25 роками у таборах. Крім цього, Куку дозволили оселитися у невеликій, але окремії квартирі на Дарниці. Це було поєднано з можливістю навчання на історичному факультеті, а пізніше із працевлаштуванням у Центральному історичному архіві та Інституті історії. «Це плата за зраду», – стверджували його недоброзичливці пізніше. Проте кагебісти, розуміючи, що «батіг» не працює, усерйоз працювали над тим, щоб вжити заходів, що сприятимуть Кукові. Але «невдячний» Кук залишався незмінним [16].

«Всі ці зусилля, – писав Федорчук про зусилля КДБ, – не мали відповідного впливу на Кука, який відмовився співпрацювати з органами КГБ. Як націоналіст-фанатик, він втримувався на своїх ворожих позиціях і не виконав своїх обіцянок. За більш як десять років ми не отримали від нього ніяких матеріалів проти українських націоналістів» [16].

Проте Василь Кук не просто залишався бездіяльним стосовно «благодійників». Він продовжував свою тиху боротьбу з ними, даючи чекістам майстер-класи українського підпільника.

«Під час спостереження за Куком, – записували вони, – було зафіксовано кілька фактів, які вказують на його можливу діяльність після звільнення від кримінальної відповідальності. Під час його відвідин Ленінграду в 1965 році та Москви в 1969-му, він поводився підозріло і застосовував хитрощі, щоб виявити переслідування. В обох випадках він уникав зовнішнього спостереження і неконтрольовано повертався до Києва» [16].

Керівник КДБ УРСР Федорчук, у своїй доповіді Щербицькому, не тільки спробував викликати занепокоєння у керівництва комуністичної партії України, викладаючи злочини Василя Кука. Головна мета документа полягала в тому, щоб скасувати помилування Кука та притягнути його до кримінальної відповідальності. Проте це не сталося, оскільки це могло б викликати відповідальність не лише для самого підпільника, а й для десятків чи навіть

сотень чекістів, які брали участь у його «перевихованні» та «оперативному використанні» [19].

Багато з них за ці двадцять років, що минули з моменту арешту Кука, піднялися на високі посади в структурі безпеки, стали генералами та керівниками важливих підрозділів. Тому пропозиція Федорчука залишилася без відповіді та зупинилася десь у коридорах влади, і шістдесятирічний підпільник так і залишився на волі.

Незважаючи на це, кагебісти не забували про Кука до останніх днів існування СРСР. Один з них у розмові з Георгієм Санніковим визнав: «Він так і залишився на своїх переконаннях як смілива людина, незважаючи на наш контроль кожного його кроку». Однак ця «вічна» спостережливість закінчилася, а Василь Кук дожив до незалежності України, перемігши КДБ та СРСР у тривалій боротьбі, що тривала практично півжиття [19].

Можна стверджувати, що спостереження за Василем Куком свідчили, що він міг використовувати свободу від кримінальної відповідальності для подальшої антирадянської діяльності. Керівництво КДБ намагалося викликати занепокоєння в урядових колах щодо діяльності Кука, але його арешт та притягнення до відповідальності могли б стати проблемою для численних чекістів, які причетні до його справи. Велика частина цих чекістів здобула високі посади в системі безпеки, що може пояснити незацікавленість у притягненні Кука до відповідальності. Незважаючи на постійне спостереження та контроль, Кук залишався вірним своїм переконанням і не піддавався спробам співпраці з КДБ. В. Куку вдалося дожити до незалежності України, демонструючи свою витримку та відданість ідеалам, що врешті-решт були визнані переможними у тривалій боротьбі з КДБ та СРСР.

4.3. Останні сторінки життєвого шляху після відновлення української незалежності.

Покоління нескорених, яке відважно боролось за незалежність у 1920–1950–ті роки, вже майже відійшло в історію. З сотень тисяч рішучих

молодих людей залишилися лише одиниці. Час, жорстокий і нестримний, віддаляє їх від нас саме в той момент, коли їхній досвід так необхідний у сучасності.

Василь Кук, один із найкращих представників цього покоління, чудово розумів це. Тому його скромна квартира на Дарниці завжди була наповнена молоддю. Тому він не припиняв спілкування з журналістами, давав інтерв'ю та коментарі. Тому він писав та видавав книги та брошури про своїх товаришів з боротьби. Він і далі керував боротьбою, залишаючись генералом. Це стало своєрідним обрядом ініціації для «своїх». Для кожної людини Кук знаходив підхід – від суворого командира до мудрого філософа, від хитрого дідуся. Але результат завжди залишався однаковим – банальні слова про патріотизм оживали, а поняття «націоналіст» переставало лякати, незалежно від того, де людина народилася.

Як він це робив? Феномен Кука полягав у тому, що він чітко знаходив свою мету і прикладав усі зусилля для її досягнення. Його чітка спрямованість, незважаючи на життєві труднощі, виявлялася у всій його біографії [8].

Василь Кук – єдиний з керівників УПА, хто, переживши темні дні Луб'янки, дожив до часів Незалежності України. Знавши дуже багато, він був не просто політологом та істориком, а справжньою елітою України, готовою діяти без страху та коливань. Він був справжнім лицарем України.

У одному з його інтерв'ю 2007 року Василь Кук описав ситуацію в Україні наступним чином: «Найважливіше – ми маємо свою українську державу. Те, яка вона буде, залежить від наших дій та від усього українського народу. Події помаранчевої революції показали, що національна свідомість наших людей дуже висока. Це був потужний національно-державницький рух. Але до нього долучилися різні інтереси, оскільки рух виявився неоднорідним. Кожен протестував по-своєму: і Мороз, і Юля, і Ющенко. Але зміна режиму ще не означає зміни всього стилю роботи та кадрів. Більшість тих, хто зараз у владі, колись проходили через школу радянського виховання.

Нам важко вирватися з неволі через те, що в нас виховано багато людей, які не мають чіткого бачення, як створити незалежну державу. Вони розходяться усіма напрямками. І ще один фактор: для панування над українським народом в Україні поселилося багато представників інших націй. Якщо поляків ми під час Другої світової війни вигнали, то росіян на Донбас поселили. Те, що ми бачимо на Сході, – це наслідок радянської політики переселення східних областей України. І саме тому проросійський шовінізм має такий великий вплив на Сході.

Але коли ми кажемо про українську націю, ми повинні мати й українських націоналістів – не просто патріотів, а активних творців державності, які борються за повну незалежність, за повне самовизначення українського народу в економічній, культурній та політичній сферах. Наша справа – це не просто декларація, це активна дія. Націоналізм - це природна потреба українського народу» [13].

У інтерв'ю із П. Солодьком Василь Кук розповідає про своє життя після виходу з радянської в'язниці в 1960 році. Тоді він переїхав до Києва та почав працювати під наглядом КДБ в Інституті історії АН УРСР. Серед його завдань було написання статей для Української Радянської Енциклопедії, але в 1972 році його звільнили з «забороною працевлаштування в наукових та освітніх установах». Після цього він насилу знайшов нову роботу на комбінаті «Побутреклама», де пропрацював до 1986 року. Кук відтоді оселився на Дарниці, де жив і після здобуття незалежності України [29].

Василь Кук завжди йшов у ногу з часом: у дев'яносто років він активно користувався інтернетом та електронною поштою, стежив за політичними, економічними та історичними подіями. До останніх днів свого життя читав сучасні історичні, психологічні та філософські праці мовами оригіналів, оскільки володів сімома іноземними мовами.

Він завжди мав що сказати своїм співрозмовникам, і робив це майстерно. Його слухали студенти та професори, військові та політики, економісти та

психологи. Для кожного він був своїм. Протягом усього життя Кук відбирав найцінніше з власного досвіду та досвіду інших.

В результаті він створив квінтесенцію своєї життєвої мудрості, що полягала у двох поняттях – патріотизм і професіоналізм. Для нього вони були єдиним цілим. Кук передав нам цю мудрість, і тепер настав наш час показати, як ми її засвоїли. Настав наш час скласти іспит перед генералом Куком та сотнями тисяч його побратимів [10].

Василь Кук висловлював стриману позицію щодо відновлення незалежності України. Він не був ані особливо захопленим, ані розчарованим, оскільки завжди тверезо оцінював реальність. Однак Майдан 2004 року справив на нього глибоке враження. Саме тоді, в інтерв'ю «5 каналу», В. Кук виголосив відому фразу: «Україна вже ніколи не повернеться до СРСР». Це висловлювання демонструвало його переконання у незворотності демократичних змін, попри побоювання щодо можливого повернення до радянського минулого, які існували на той час [28].

У 2002-ому від звання Героя відмовився останній командир УПА Василь Кук – він сказав Леоніду Кучмі, що не може носити це почесне звання, поки його побратими не визнані учасниками бойових дій і боротьби за незалежність України на державному рівні [15].

У своїх висловлюваннях щодо основних засад побудови української стратегії розвитку, Василь Кук вказував на складну ситуацію, яка склалася в Україні. Він стверджував, що формами сучасного поневолення стали економічна, інформаційна та ідеологічна окупація. Навіть при формальної незалежності, самостійність країни фактично обмежена. Кук підкреслював, що необхідно наповнити державу українським націоналістичним змістом і брати активну участь у владі на всіх її рівнях.

Василь Кук наголошував на важливості ідейно-політичної масової роботи для мобілізації мас проти організацій, які працюють проти держави, зокрема, проти Комуністичної партії України. Він підкреслював, що соціалістичний

інтернаціоналізм і глобалізм не забезпечать державної незалежності, і що лише ідея державної незалежності повинна бути ідеєю мас.

Для Василя Кука було важливим, щоб економіка, як і все інше, була українською і для України, а не підіграла інтересам інших країн. Він попереджав, що ворожі сили діють під маскуванням, і за допомогою обману можуть залучати людей до ворожого табору. Тому, на його думку, необхідна сконцентрована діяльність з поширення націоналістичної, державницької ідеології під гаслом «Україна для українців» [24].

А. Понипаляк справедливо зазначає, що Росія веде проти України гібридну війну на кількох фронтах: інформаційному, політичному, економічному, гуманітарному та військовому. Протягом тривалого часу справжню українську історію свідомо викорінювали з пам'яті народу. Тому відновлення правди про Василя Кука та всіх борців за свободу України, а також її передача сучасним і майбутнім захисникам країни є важливим кроком у справі захисту нашої незалежності та свободи [14].

Василь Кук залишив значний відбиток у історії України як воїн, політичний діяч і громадський діяч. Після проголошення незалежності України він продовжував активно діяти у громадському житті, очолюючи науковий напрям роботи Всеукраїнського Братства ОУН-УПА. Хоча він не брав активної участі у політичному житті країни, його внесок у збереження і просування ідеалів української національної державності залишався значним.

Прощання з Василем Куком відбулося у вересні 2007 року в Києві, де його шанували і пам'ятали як видатного діяча. Поховали Василя Кука в його рідному селі Красне на Львівщині, де він завжди залишався зі своїми коріннями. Його відданість і робота на користь української державності залишилися в пам'яті поколінь [31].

Отож, Василь Кук, один з найвидатніших представників цього покоління, до останніх днів активно ділився своєю мудрістю з молоддю, журналістами та суспільством загалом. Його чітка мета та непохитність у боротьбі за незалежність стали прикладом для багатьох. Кук залишився генералом не лише

у своїх спогадах, а й у своїх діях, передаючи дух патріотизму та віру в Україну новим поколінням. Його життя та діяльність є важливим уроком для сьогодення, демонструючи значення стійкості та відданості своїй країні.

РОЗДІЛ 5

МЕТОДИ ТА МЕТОДИЧНІ ПРИЙОМИ ВИКОРИСТАННЯ МАТЕРІАЛІВ ТЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ У ЗЗСО

5.1. Аналіз педагогічного досвіду вчителів у використанні біографії

В. Кука на уроках історії.

Використання біографії видатних історичних постатей у навчальному процесі є одним із ефективних методів формування в учнів не лише знань, а й ціннісних орієнтирів. Однією з таких видатних постатей української історії є Василь Кук, останній головнокомандувач Української Повстанської Армії (УПА). Його життєвий шлях, сповнений боротьби за незалежність України, незламної волі та відданості своїм ідеалам, є потужним джерелом для виховання патріотизму та громадянської свідомості серед молоді.

У педагогічній практиці вчителів історії біографія Василя Кука використовується як ключовий елемент для ілюстрації боротьби українського народу за свою незалежність, а також для формування у школярів глибшого розуміння історичних подій середини ХХ століття. Вивчення життя та діяльності Кука дозволяє учням не лише краще осягнути історичні факти, але й сформувати емоційний зв'язок з минулим, спонукаючи до осмислення ролі кожної особистості в історичному процесі.

Аналіз педагогічного досвіду вчителів у використанні біографії Василя Кука на уроках історії показує, як інтеграція особистісного підходу сприяє активізації пізнавальної діяльності учнів, розвитку критичного мислення та формуванню ціннісних орієнтирів.

Методична розробка М. Гринів «Василь Кук (1913–2007) – останній командувач Української повстанської армії» [71] присвячена вивченню життєвого шляху Василя Кука, останнього командувача Української Повстанської Армії (УПА), у рамках експедиції «Моя Батьківщина – Україна», напрямку «З попелу забуття». Вона пропонує вчителям історії комплекс

методичних матеріалів і завдань, спрямованих на глибоке осмислення історичної ролі Кука в боротьбі за незалежність України. Використання біографії Кука на уроках сприятиме розвитку патріотизму, громадянської свідомості та критичного мислення учнів. Розробка включає інтерактивні методи навчання, документальні джерела та практичні завдання, що дозволяють оживити історичні події та зробити їх зрозумілими й близькими сучасним школярам.

Презентація Н. Чхеїдзе «Василь Кук – головний командир УПА» [73] висвітлює ключові події життя Василя Кука, зокрема розповідає про його родину: матір, батька, братів та сестер, а також про чинники, що вплинули на формування його характеру та політичних переконань як майбутнього члена ОУН та командира УПА. У ній також стисло розповідається про його навчання у Золочівській класичній гімназії та членство в організації «Пласт». Основну увагу приділено основним етапам діяльності Василя Кука на керівних посадах в ОУН та ОУН-УПА.

У презентації Р. Гомана «Картотека відомих людей. Випуск №178. Цікаві факти про Василя Кука» [70] представлено цікаві та маловідомі факти з життя Василя Кука, які можуть бути корисними як для особистого збагачення знань, так і для використання на уроках історії у школі. Матеріали охоплюють різні аспекти життя та діяльності цієї визначної особистості, включаючи сімейне середовище, освіту, участь у пластовому русі та роль на керівних посадах у ОУН та ОУН-УПА. Ця презентація може стати цікавим інформаційним джерелом для учнів та вчителів, що дозволить поглибити розуміння історичного контексту та подій, пов'язаних з Василем Куком.

Мета розробки Л. Щегельської на тему «Зродились ми великої години...» (Урок-конференція до відзначення 75 річниці з дня створення УПА)» [74] полягає в поглибленні та систематизації знань учнів про створення та активність Української Повстанської Армії, розумінні її важливості у формуванні незалежності та самостійності України; спонукання учнів до бажання бути освіченими громадянами, патріотами своєї країни та свого

рідного краю, а також вирощування інтересу та поваги до героїчного минулого нашої держави; формування патріотичних почуттів, прив'язаності до України та рідного краю, а також розуміння та вдячність перед людьми, які боролися за незалежність своєї Батьківщини.

Мета заходу «Легендарна УПА» Н. Романів [72] полягає у вшануванні пам'яті вояків Української Повстанської Армії (УПА), яка увійшла до історії як неперевершена унікальність. Протягом понад 10 років ця армія, не зважаючи на надзвичайно нерівний характер протистояння, вела героїчну боротьбу проти ворога, що переважав у числі десятків або навіть сотень разів. УПА заслужила вдячність та повагу за свої здобутки, вклавши себе в боротьбу за створення незалежної держави України і вкрила себе невмирущою славою у цьому важливому етапі історії нації.

Отож, використання біографії Василя Кука на уроках історії відображає великий потенціал педагогічного досвіду у підвищенні інтересу учнів до вивчення історії України. За допомогою цієї біографії вчителі можуть донести до учнів значущі події та історичні факти, пов'язані з національно-визвольним рухом. Використання матеріалів із життєвого шляху В. Кука на уроках історії сприяє формуванню патріотичних почуттів та розвитку національної свідомості серед учнів. Педагоги, які успішно впроваджують цей підхід, демонструють вміння залучати учнів до активного навчання та стимулювати їх дослідницьку активність.

5.2. Методичні рекомендації щодо використання матеріалів означеної теми на уроках історії України у 11 класі.

Використання матеріалів дослідження на уроках історії України в 11 класі має велике значення для формування глибокого розуміння історичних подій, які вплинули на формування сучасної української державності та національної ідентичності. Розглянемо кілька ключових методів, які можна використати при дослідженні постаті В. Кука у шкільному курсі історії.

Використання нестандартних методів навчання може бути дуже ефективним способом привертання уваги учнів і зробити навчальний процес цікавішим. Існує безліч способів урізноманітнити навчальний процес та зробити вивчення матеріалу цікавим та легким для школярів. Історія – дисципліна, багата на хронологію та терміни, а тому використання інноваційних методів навчання у цьому руслі є необхідним інструментом підвищення якості сучасної історичної освіти. Для кращого розуміння ролі нестандартних методів у контексті підвищення інтересу учнів до навчання, розглянемо детальніше кілька з них.

Найбільш поширеним та цікавим для школярів методом є ігровий, тобто подача нового матеріалу у формі симуляції навчальної ситуації. Метод симуляції включає в себе зануренні осіб у вигадані ситуації, що наслідують реальні обставини, з метою навчання або оцінки їхньої продуктивності. Цей метод надає можливість вивчати, діючи, і сприяє впровадженню практичного підходу до навчання. В освітньому контексті симуляцію можна визначити як спеціально створений сценарій зі своєю системою правил і завдань, призначений для формування компетенцій, необхідних для успішної діяльності у реальних умовах. Відмінними ознаками освітньої симуляції є:

- моделювання певної частини навколишнього світу, недоступної для безпосереднього вивчення через вимоги безпеки, високу вартість або технічну реалізацію;
- можливість наочного представлення абстрактних понять;
- можливість вивчення об'єкта за допомогою зміни його параметрів;
- скорочення реальних термінів досліджуваних процесів [54, с. 61].

Використання методу симуляції може бути цікавим та ефективним способом дослідження постаті Василя Кука на уроках історії. Учням можна запропонувати рольову гру, де вони виконують різні ролі, пов'язані з життям та діяльністю Кука, наприклад, військового командира, політичного лідера, журналіста або звичайного громадянина. Рольова гра дозволить учням краще зрозуміти перспективи та мотивації Кука, а також поглибити їх розуміння

історичного періоду, в якому діяв і жив В. Кук. Крім того, метод симуляції сприятиме розвитку комунікативних, аналітичних навичок та критичного мислення учнів.

Не менш поширеним та популярним як серед школярів, так і серед педагогів, є метод візуалізації, тобто використання на уроках відео, зображень та інших візуалізаційних засобів.

Головною метою використання візуалізації в навчанні є підтримка логічних операцій на всіх етапах навчальної діяльності, особливо при виконанні аналітичних завдань, таких як аналіз, синтез, порівняння, пошук зв'язків та відношень, систематизація та узагальнення [41, с. 17].

Використання візуалізації навчальної інформації призводить до інтенсифікації процесу навчання і сприяє активізації навчальної та пізнавальної діяльності, а також до формування і розвитку критичного та візуального мислення.

Засоби візуалізації можна класифікувати на основі їх психологічних властивостей. Деякі засоби активізують пізнавальні механізми, як от, сприйняття, пам'ять, мислення та уяву. Інші сприяють розвитку психічних функцій: підсилення мотивації, організація уваги, розвиток спостережливості та естетичного сприйняття. Також існують засоби візуалізації, які сприяють активізації когнітивних функцій, включаючи формування уявлень, понять, інформаційного моделювання та ін. [40, с. 168].

Використання методу візуалізації на уроках історії при вивченні постаті Василя Кука теж може бути дуже ефективним. Вчитель може запропонувати показати учням фотографії, малюнки або картини, що ілюструють ключові моменти життя та діяльності В. Кука, зокрема, його участь у бойових діях, зустрічі з політичними лідерами чи важливі історичні події. Крім того, використання відеоматеріалів, анімацій та презентацій може допомогти учням краще уявити середовище та обставини, в яких діяв В. Кук.

Впродовж останніх років у сучасній освіті все більш поширеною стає технологія проектного навчання, в основі якого – підхід до навчання, в якому

учні активно займаються проектами, завданнями, що вимагають від них досліджень, співпраці та творчості. Метод проектів є освітньою стратегією, спрямованою на здобуття учнями знань, які тісно пов'язані з реальним життям. Цей метод сприяє формуванню учнів специфічних навичок та вмінь завдяки системній організації навчання, яке спрямоване на вирішення проблем. У проектній методології навчання передбачається послідовне моделювання процесу розв'язання проблемних завдань, які вимагають від учасників навчального процесу активного пошуку, дослідження та розробки оптимальних рішень. Учні працюють над проектами, захищають їх та аналізують отримані результати. Цей метод допомагає формувати особистісні риси, які можуть розвиватися лише через активну діяльність і не можуть бути засвоєні лише за допомогою словесного навчання. Під час роботи над проектами, учні набувають досвід самостійної діяльності, сприяють вирішенню завдань, що потребують специфічних знань, розвивають критичне мислення та навички роботи з інформацією (вони знаходять, аналізують та систематизують необхідну інформацію). Метод проектів також сприяє розвитку спільної роботи, де учні виконують різні соціальні ролі та вирішують пізнавальні та творчі завдання у колективі [42, с. 3].

Педагогічна діяльність у рамках проектної роботи включає ряд етапів: пошуковий (визначення теми проекту, аналіз проблеми, формулювання мети); аналітичний (збір і вивчення інформації, аналіз, пошук оптимального шляху досягнення мети, складання плану реалізації); практичний (виконання запланованих дій, контроль якості, коригування); презентаційний (підготовка матеріалів, презентація, дослідження можливостей використання результатів); та контрольний (аналіз результатів, оцінка якості виконання). Це узагальнено відповідає етапам: актуалізація знань, осмислення нової інформації, рефлексія та узагальнення [53, с. 77].

Використання методу проектів на уроках історії для вивчення постаті Василя Кука може бути дуже цікавим та пізнавальним для учнів. Один з можливих проектів – це створення біографічної презентації про життя та

діяльність В. Кука, в якій учні могли б включити фотографії, факти, цитати та інші важливі риси його біографії. Також можна запропонувати учням провести додаткове дослідження про роль Кука в історії України та створити проєкт, який розкриє його вплив на події свого часу. Ще один варіант – це проведення дебатів, де учні можуть грати ролі різних персонажів, висловлюючи свої погляди на діяльність В. Кука та її значення для українського національного руху.

Можна зробити висновок, що використання методу рольової гри на уроках історії під час вивчення постаті Василя Кука дозволяє учням «відчути» історичний період та уявити події та ситуації, пов'язані з життям і діяльністю цієї постаті. Метод рольової гри стимулює зацікавленість учнів, сприяє їхній активній участі та сприйняттю матеріалу. Використання візуалізації на уроках історії дозволяє учням краще репрезентувати події та обставини, пов'язані з життям Василя Кука, за допомогою зображень, карт та ілюстрацій, що, в свою чергу, сприяє збагаченню розуміння історії та поглибленню знань про означеного діяча. Проєктне навчання надає учням можливість самостійно досліджувати та аналізувати історичні факти, створювати власні проєкти та дослідження, що сприяє розвитку їхніх творчих та аналітичних навичок.

5.3. Рекомендації щодо розробки виховних заходів та проєктів з використанням архівної та документальної спадщини, пов'язаної з УПА.

Використання архівної та документальної спадщини, пов'язаної з Українською Повстанською Армією (УПА), на уроках історії відкриває перед учнями можливість поглибленого дослідження історичних подій та висвітлення важливих аспектів національно-визвольного руху. Використання архівних матеріалів дозволяє учням отримати прямий доступ до первинних джерел і поглибити своє розуміння історії. Виховні заходи можуть містити вивчення архівних документів, листів, звітів, меморіалів, свідчень очевидців та інших

матеріалів, які розкривають важливі етапи діяльності УПА та її роль у національно-визвольній боротьбі.

Мета викладання історії як навчального предмету включає в себе кілька важливих аспектів. Перш за все, це формування історичних знань та розвиток історичного мислення серед учнів. Важливо, щоб вони розвивали навички самоосвіти та мали бажання і здатність орієнтуватися в інтелектуальному середовищі суспільства. Крім того, іншою важливою метою є виховання учнів як свідомих та активних громадян. Учні повинні розуміти природу і сутність наукових історичних знань, бути критичними до інтерпретацій історичних процесів, та мати здатність висловлювати власне бачення та надавати обґрунтовані тлумачення. Однією з ключових складових формування історичних знань є використання історичних документів. Таким чином, розвиток сучасних методів використання писемних історичних джерел є невід'ємною частиною процесу реформування історичної освіти [46, с. 4].

Добре відомо, що діти проявляють більший інтерес до навчання, коли предмет надає цікаву інформацію, подається в захопливій формі, а також коли вони активно беруть участь у пошуку цієї інформації з різних джерел. Це сприяє розвитку їх критичного мислення та навчає формулювати власні погляди. Однак для досягнення мети навчання необхідно впроваджувати інноваційні методи та форми роботи. Сутність цих інновацій полягає в активному залученні учнів до навчального процесу. Важливо навчити їх працювати більш самостійно та використовувати різноманітні джерела інформації. Вибір і якість історичних джерел, що використовуються на уроці, впливає на успішність засвоєння знань учнями. Використання різних джерел інформації також дозволяє створити більш сучасний підхід до навчання і викладання історії, поєднуючи традиційні методи та технології передачі знань про минуле з новими підходами до викладання історії [48, с. 55].

Вивчення історичних джерел на уроках історії має важливе значення з різних причин.

По-перше, використання історичних документів сприяє реалізації принципу наочності в історії. Вони допомагають зробити розповідь вчителя цікавішою та живою, роблять висновки більш переконливими. Крім того, вони конкретизують історичний матеріал, створюють яскраві образи та живописні картини минулого, допомагають учням відчувати дух тієї епохи. По-друге, робота з історичними джерелами спонукає учнів цікавитися історією. Включення нових фактів дозволяє їм наочно зазирнути в минуле і відчувати атмосферу тієї епохи. По-третє, робота з історичними джерелами стимулює процеси мислення і уяви учнів, сприяючи більш ефективному засвоєнню історичних знань і розвитку історичної свідомості. Вони вчать навичкам навчальної діяльності, таким як читання документів, аналіз і вибір потрібної інформації, розвивають своє мислення, оцінюють значення історичних документів як для минулого, так і для сьогодення [55, с. 189].

Дослідницька діяльність учнів на уроках історії – це організована пошукова робота школярів, яка базується на обробці відповідної джерельної бази. Вона надає можливість учням самостійно розкрити сутність історичних подій, явищ, процесів тощо. У процесі дослідницької діяльності учні активно взаємодіють з історичними джерелами, аналізують їх та роблять власні висновки. Цей підхід стимулює розвиток критичного мислення та допомагає учням краще зрозуміти історичні процеси і події.

Освіта XXI століття висуває нові вимоги щодо організації дослідницького навчання на уроках історії, які включають:

- Перехід від вивчення нарративу підручника до опрацювання різноманітної джерельної бази, такої як історичні документи, тексти наукової, публіцистичної, художньої літератури, карти, ілюстративний матеріал і т. д. Це сприятиме взаємному доповненню та збагаченню інтелектуального та дослідницького процесу навчання.

- Забезпечення можливостей для аналізу учнями джерел, які представляють різні точки зору на обговорювані теми та розкривають поліетнічний і полікультурний характер історії.

– Надання учням можливості проводити міжпредметні та міжкурсові дослідження, що сприятиме інтеграції знань.

– Створення умов для презентації учнями своїх досліджень у різних сучасних форматах, таких як проекти, дискусії, комп'ютерні презентації тощо [56, с. 55].

Можна вважати, що робота з історичними джерелами на уроках історії має здійснюватися системно, поступово ускладнюючи як самі джерела, так і дослідницькі завдання до них – від коротких до більш складних джерел, від простих запитань до ускладнених. Дослідницьке завдання до історичного джерела має містити: 1) передбачуваний спосіб діяльності учня (проаналізуйте, визначте, порівняйте, доведіть тощо); 2) формулювання умови завдання; 3) джерела інформації (речове джерело або їх зображення, фонди музеїв) [57, с. 198].

Можна стверджувати, що дослідження архівної та документальної спадщини УПА на уроках історії має важливе значення для всебічного розуміння національно-визвольного руху в Україні. Ці матеріали надають унікальну можливість заглибитися в автентичні джерела, що відображають реалії того часу. Архівні документи допомагають учням краще зрозуміти мотиви, умови та результати діяльності Української повстанської армії, її роль у боротьбі за незалежність України.

Використання архівних матеріалів сприяє розвитку критичного мислення та аналітичних навичок у учнів. Аналіз документів, спогадів, фотографій та інших джерел дозволяє учням проводити власні дослідження, формувати обґрунтовані висновки та порівнювати різні точки зору, що не лише підвищує рівень їхніх знань, але й сприяє вихованню самостійності та відповідальності.

Залучення до роботи з архівними джерелами розвиває в учнів почуття патріотизму та шани до історичної спадщини свого народу. Школярі можуть безпосередньо ознайомитися з героїзмом та самопожертвою людей, які боролися за свободу і незалежність України, що допомагає їм краще усвідомити

ціну, яку їхні предки заплатили за незалежність, та важливість збереження цієї незалежності сьогодні.

Виховна робота в школі розглядається як комплексна система навчально-виховного процесу. Зі зростанням складності шкільної діяльності ускладнюється й виховна робота з учнями, що робить процес її управління більш відповідальним. Під постійним контролем та аналізом перебувають такі аспекти виховного процесу:

1. Основні організаційно-педагогічні умови для підвищення якості виховної роботи:

1.1. правильний та раціональний підбір кадрів;

1.2. рівень матеріального забезпечення виховного процесу;

1.3. шляхи вдосконалення організаційної та функціональної структури виховної роботи в цілому.

2. Рівень організації національного виховання:

2.1. системний підхід до виховання;

2.2. виховна робота у шкільних та класних колективах, а також громадських організаціях;

2.3. співпраця з батьками та громадськістю.

3. Якість проведення виховної діяльності:

3.1. виховне наповнення уроків, позакласних та позашкільних заходів, а також індивідуальних консультацій.

4. Результативність виховного процесу:

4.1. ставлення учнів до соціальної значущості надбань національної та світової культури;

4.2. відношення до моральних і правових норм, держави, суспільства, а також до різних видів діяльності: навчальної, спортивної, оздоровчої, художньої та творчої [68, с. 62].

Військово-патріотичне та спортивно-патріотичне виховання учнів на основі історичних традицій є одним із пріоритетних напрямів діяльності сучасного закладу освіти. Це виховання спрямоване на розвиток особистості,

яка має якості громадянина-патріота та здатна виконувати громадянські обов'язки як у мирний, так і у воєнний час. Шкільні роки є важливим етапом для формування основ здоров'я на все життя, а фізична активність, гімнастика та спортивні ігри сприяють розвитку позитивних якостей, як-от мужність, сила волі, справедливість і вміння долати труднощі. Учні потребують активних занять, які приносять їм радість і заряд енергії. Захисники Вітчизни повинні бути фізично загартованими, освіченими та культурними. Процес виховання майбутнього захисника включає патріотичне налаштування та організацію способу життя, сповненого патріотичних прагнень. Великий вплив на учнів мають виступи ветеранів, учасників бойових дій та військовослужбовців, запрошених на виховні заходи. Через спілкування з ветеранами, знайомство з їхніми спогадами та реліквіями народного подвигу учні черпають духовне багатство і прагнення захищати Вітчизну [45, с. 13].

Організація виховних заходів на тему УПА має на меті не лише ознайомлення учнів із історією Української повстанської армії, а й формування національної свідомості та патріотизму. Важливо враховувати вікові особливості учасників, адаптуючи подачу матеріалу відповідно до їхніх знань та сприйняття. Такі заходи можуть включати інтерактивні лекції, тематичні уроки, відеопрезентації, обговорення документальних фільмів, а також зустрічі з істориками. Особлива увага повинна приділятися висвітленню моральних і етичних аспектів боротьби УПА, героїзму та самопожертви її учасників. Використання різноманітних джерел, зокрема архівних документів та свідчень очевидців, сприятиме глибшому розумінню історичних подій, що допоможе виховати в учнів повагу до української історії та її героїв.

Для організації виховних заходів з використанням документальної спадщини УПА рекомендується залучати учнів до активної участі через інтерактивні методи навчання. Варто організувати тематичні виставки, де учні зможуть ознайомитися з автентичними документами, фотографіями та артефактами, що ілюструють діяльність УПА. Можна провести історичні рольові ігри, де учні зможуть відтворювати події та уявити себе в ролі відомих

постатей, зокрема, Василя Кука, щоб глибше зрозуміти його мотиви та переживання. Рекомендується також залучати учнів до проєктної роботи, де вони зможуть досліджувати конкретні аспекти діяльності УПА, створюючи презентації або міні-фільми на основі знайдених документів. Важливо організовувати дискусії та круглі столи, де учні зможуть обговорювати отриману інформацію, обмінюватися думками та робити власні висновки.

Отож, у результаті аналізу особливостей розробки виховних заходів та проєктів з використанням архівної та документальної спадщини, пов'язаної з УПА, варто наголосити на важливості інтеграції автентичних історичних джерел у освітній процес. Виховні заходи сприяють кращому розумінню національної історії та формуванню патріотичних почуттів у молоді. Використання документів та архівних матеріалів УПА дозволяє учням безпосередньо ознайомитися з першоджерелами, розвиваючи критичне мислення та аналітичні здібності. Рольові ігри, проєктне навчання та візуалізація допомагають зробити навчання більш інтерактивним та цікавим для школярів. Комплексний підхід до вивчення спадщини УПА забезпечує не лише набуття знань, але й виховання свідомих громадян, здатних критично оцінювати історичні події та робити обґрунтовані висновки.

ВИСНОВКИ

Історіографія життя та діяльності Василя Кука, останнього головного командира УПА, представлена різноманітними науковими джерелами та публікаціями. Проте, попри цю різноманітність, історіографія залишається неповною, оскільки деякі аспекти життя та діяльності Кука висвітлені недостатньо або викривлені через брак точної інформації. Це зумовило вибір теми дослідження, оскільки вивчення важливих аспектів біографії та діяльності Василя Кука може заповнити ці прогалини та сприяти більш повному розумінню його ролі в історії України та українського національного руху. Детальний аналіз його військового лідерства, стратегій і тактик, а також взаємин з іншими діячами епохи, допоможе створити найбільш повний портрет цієї видатної особистості та розкрити важливі моменти її життя.

Джерельна база, використана для дослідження життя та діяльності Василя Кука, представлена різноманітними та важливими матеріалами. Вона включає архівні документи, особові картки, свідоцтва, а також листування та інші джерела, які надають докладну та об'єктивну інформацію про життєвий шлях Василя Кука як лідера Української Повстанської Армії. Ця різноманітність джерел дозволила здійснити глибокий аналіз різних аспектів діяльності Кука, зокрема його військової стратегії, політичних поглядів, взаємодії з іншими політичними силами та впливу на українське національне відродження.

Вплив сімейного оточення на Василя Кука визначався не лише підтримкою та вихованням, але й цінностями, що впливали на його особистість. Його дитячі та юнацькі роки були наповнені різноманітними враженнями та викликами, які сприяли формуванню активної громадянської позиції. Батьки Василя Кука, виховали його в атмосфері патріотизму та глибоких моральних цінностей, що сприяло формуванню його національної свідомості. Їхній вплив став основою для його майбутньої участі в українському визвольному русі, надихаючи його на боротьбу за незалежність України. Соціально-політичне становище країни також мало певний вплив на нього, формуючи усвідомлення

суспільних проблем. Не менш важливою була взаємодія з однолітками та видатними особистостями, які вплинули на його світогляд та цінності. Усі ці фактори разом сприяли становленню Василя Кука як особистості та його подальшій громадській діяльності.

Участь Василя Кука в Організації Українських Націоналістів відіграла ключову роль у формуванні його світогляду та політичних переконань. Його участь у похідних групах ОУН, що мали на меті встановлення української влади, змусила його зіткнутися з політичною боротьбою та визначити свою позицію. Подальша участь у боротьбі проти нацистських окупантів свідчить про еволюцію його переконань у напрямку активного опору та захисту національних інтересів. Цей період життя Василя Кука відображає важливість політичних обставин та вплив середовища на формування особистості.

Василь Кук проявив себе як національно свідомою особистістю та визначний лідер. Завдяки вихованню у родині, навчанню в пластовій організації та Золочівській гімназії, він швидко став активним учасником Організації Українських Націоналістів. До 1939 року Василь Кук вже був провідним діячем націоналістичного руху в Галичині, маючи тісні зв'язки з керівниками ОУН. Василь Кук активно співпрацював з військовою референтурою, організовуючи навчальні курси з партизанської боротьби та очоливши Центральний штаб похідних груп ОУН(б), що готував кадри для пропагандистської та державотворчої діяльності на Сході України. У 1940–1941 роках, під час внутрішньої розбіжності в ОУН, він став членом керівних органів бандерівського осередку ОУН і зайняв важливі посади: керівництво відділом військового забезпечення повстанського штабу.

Впродовж 1944–1950 рр. Василь Кук відіграв ключову роль у діяльності УПА та ОУН(б), зосереджуючи увагу на організаційних та командних аспектах. Його призначення на посаду крайового командира УПА–Південь та організатора ПСУЗ і ПДСУЗ свідчить про визнання його авторитету в русі. Важливою була його здатність впливати на широкі маси через пропагандистську роботу та розповсюдження підпільної літератури, спрямовані

на мобілізацію нових кадрів. Крім того, В. Кук виявив вміння керувати та координувати дії підпілля на різних територіях, що сприяло операційній ефективності УПА в умовах протистояння радянським силам. Його роль у збереженні конспірації та унікальні методи взаємодії з населенням відображають стратегічне мислення та організаторські здібності діяча. Ретельне спостереження радянських спецслужб за В. Куком свідчить про вагомий значення його ролі у визвольному русі та постійну загрозу, яку він представляв для радянського режиму.

Після смерті Романа Шухевича, Василь Кук взяв на себе керівництво Українською повстанською армією, демонструючи високі організаторські та конспіративні здібності в умовах найтяжчих років боротьби. Його основним завданням стало захистити населення від репресій радянського режиму та пропагувати ідеї визволення. Завдяки винахідливості та уникненню вияву, Кук став об'єктом особливого інтересу НКВД, надійшовши під псевдонімом «Борсук». Протягом 1950–1954 років він успішно керував діяльністю підпільних структур, наносячи непередбачувані удари на окупантів. Крім того, Василь Кук був відомим публіцистом, випустивши кілька значущих праць, серед яких виділяється його дослідження «Колгоспне рабство», що представляло собою детальний аналіз колгоспної системи. Його внесок у боротьбу за незалежність України мав значний вплив на історію.

Потрапивши в полон у 1954 році, Василь Кук провів шість років у в'язниці, звідки його звільнили під час періоду «відлиги» за часів Хрущова. Починаючи з 1960 року, він працював у Центральному державному історичному архіві в Києві та в Інституті історії Академії наук УРСР. Після написання роботи «Марксизм-ленінізм про українське національне питання» був звільнений із роботи з обмеженням працевлаштування в школах і наукових установах, що свідчить про те, що арешт Василя Кука та його дружини було не лише результатом оперативної діяльності КДБ, але й стратегічно запланованою операцією з метою підірвання націоналістичних структур як усередині країни, так і за її межами. Лист зречення Василя Кука, в якому він визнав радянську

владу та відмовився від ідеології ОУН і УПА, став контрверсійним моментом в українському національно-визвольному русі та викликав різкі дискусії серед націоналістичних кіл. Його заклик до емігрантських організацій припинити боротьбу за незалежність підкреслив складність вибору між боротьбою та виживанням в умовах тоталітаризму.

Спостереження радянської влади за Василем Куком вказували на те, що він міг скористатися свободою від кримінальної відповідальності для подальшої антирадянської діяльності. Керівництво КДБ намагалося викликати занепокоєння у високих урядових колах щодо Кука, проте його арешт та притягнення до відповідальності могли б стати проблемою для численних чекістів, які мали стосунок до його справи. Багато з цих чекістів отримали високі посади у системі безпеки, що може пояснити їхню незацікавленість у притягненні Кука до відповідальності. Незважаючи на постійне спостереження та контроль, Кук залишався вірним своїм переконанням і відмовлявся взаємодіяти з КДБ. Василеві Куку вдалося дожити до дня незалежності України, що свідчить про його витримку та відданість ідеалам, що, нарешті, перемогли в тривалій боротьбі з КДБ та СРСР.

Василь Кук, один із найвидатніших представників свого покоління, в останні дні свого життя активно ділився своєю мудрістю з молоддю, журналістами та суспільством взагалі. Його чітка мета та непохитність у боротьбі за незалежність стали прикладом для багатьох. В. Кук залишився генералом не лише у своїх спогадах, а й у своїх діях, передаючи дух патріотизму та віру в Україну наступним поколінням. Його життя та діяльність стали важливим уроком для сьогодення, демонструючи значення стійкості та відданості своїй країні.

Використання біографії Василя Кука на уроках історії репрезентує великий потенціал педагогічного досвіду у підвищенні інтересу учнів до вивчення історії України. Біографія цього діяча допомагає вчителям передати учням значущі події та історичні факти, пов'язані з національно-визвольним рухом. Використання матеріалів із життєвого шляху В. Кука сприяє

формуванню патріотичних почуттів та розвитку національної свідомості серед учнів. Педагоги, які успішно впроваджують цей підхід, демонструють вміння залучати учнів до активного навчання та стимулювати їх дослідницьку активність.

Використання методу рольової гри на уроках історії під час вивчення постаті Василя Кука дозволяє учням «відчувати» історичний період та уявити події та ситуації, пов'язані з життям і діяльністю цієї постаті. Метод рольової гри стимулює зацікавленість учнів, сприяє їхній активній участі та сприйняттю матеріалу. Використання візуалізації на уроках історії дозволяє учням краще репрезентувати події та обставини, пов'язані з життям Василя Кука, за допомогою зображень, карт та ілюстрацій, що, в свою чергу, сприяє збагаченню розуміння історії та поглибленню знань про означеного діяча. Проєктне навчання надає учням можливість самостійно досліджувати та аналізувати історичні факти, створювати власні проєкти та дослідження, що сприяє розвитку їхніх творчих та аналітичних навичок.

У результаті аналізу особливостей розробки виховних заходів та проєктів з використанням архівної та документальної спадщини, пов'язаної з УПА, варто наголосити на важливості інтеграції автентичних історичних джерел у освітній процес. Виховні заходи сприяють кращому розумінню національної історії та формуванню патріотичних почуттів у молоді. Використання документів та архівних матеріалів УПА дозволяє учням безпосередньо ознайомитися з першоджерелами, розвиваючи критичне мислення та аналітичні здібності. Рольові ігри, проєктне навчання та візуалізація допомагають зробити навчання більш інтерактивним та цікавим для школярів. Комплексний підхід до вивчення спадщини УПА забезпечує не лише набуття знань, але й виховання свідомих громадян, здатних критично оцінювати історичні події та робити обґрунтовані висновки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

I. Архівні матеріали

1. Архів Центру дослідження визвольного руху, фонд Василя Кука (невпорядкований). Код в цифровому каталозі: 09150. URL: <https://avr.org.ua/?sd=true&fd=true&so=%D0%94%D0%B0%D1%82%D0%B0%2C%20%D0%B7%D1%80%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F&as=false&sp=false&vm=0&tb=tbsearch&locale=ua>.
2. Електронний архів Центру дослідження визвольного руху. Ф. 1. Свідоцтво про народження та хрещення Василя Кука від 17.02.1931 року
3. ЦДВР. Ф. 1. Особова картка Василя Кука в Люблінському католицькому університеті від 05.10.1932 року. URL: <http://old.avr.org.ua/index.php/viewDoc/11120/>.

II. Періодичні видання

4. 110 років від дня народження Василя Кука: яким запам'ятався останній головнокомандувач УПА. *Армія Inform*. 11 січня 2023. URL: <https://armyinform.com.ua/2023/01/11/110-rokiv-vid-dnya-narodzhennya-vasylya-ku-ka-yakym-zapamyatavsya-ostannij-golovnokomanduvach-upa/>.
5. 1913 – народився Василь Кук, останній головнокомандувач УПА. Український інститут національної пам'яті. URL: <https://uinp.gov.ua/istorychnyy-kalendar/sichen/11/1913-narodyvsya-vasyl-kuk-ostannij-golovnokomanduvach-upa>.
6. Бондарук Л. Державотворчий збір ОУН. *Шлях перемоги*. 2003. 10 вересня.
7. Боровець З. Василь Кук-«Василь Коваль; Юрко Леміш» – генерал-хорунжий, останній Головний командир УПА (110 років тому). *Український погляд*. 10 січня 2023. URL: <https://ukrpohliad.org/blogs/vasyl-kuk-vasyl-koval-yurko-lemish-general-horunzhyj-ostannij-golovnyj-komandyr-upa-110-rokiv-tomu.html>.

8. В'ятрович В. В пам'ять про Василя Кука. *Україна молода*. 10 вересня 2021. URL: <https://umoloda.kyiv.ua/number/0/2010/160280>.
9. В'ятрович В. Василь Кук: останній командувач УПА. *Україна молода*. 9 вересня 2019. URL: <https://umoloda.kyiv.ua/number/0/2010/137061>.
10. В'ятрович В. Феномен генерала Василя Кука. *Україна молода*. 11 січня 2021. URL: <https://umoloda.kyiv.ua/number/0/2010/153513>.
11. Василь Кук - останній командир УПА і друг Бандери. *Гал-інфо*. 11 січня 2019. URL: https://galinfo.com.ua/news/vasyl_kuk_ostanniy_ostanniy_golovnokomanduvach_u_pa_i_drug_bandery_305257.html.
12. Василь Кук. Тернопільська обласна рада. URL: <https://tor.gov.ua/list/?type=view&id=18497>.
13. Дубовик О. Василь Кук: Вони не знають, як будувати державу. *Український інтерес*. 11 січня 2024. URL: <https://uain.press/interview/vasil-kuk-voni-ne-znayut-yak-buduvati-derzhavu-1664137>.
14. З кадрами треба постійно працювати – відомий вислів останнього Головного командира УПА Василя Кука. Головне управління розвідки Міністерства оборони України. 14 жовтня 2021. URL: <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=2219929788148731&id=683459585129100&set=a.756751931133198>.
15. Залишилося 253 Герої України. Хто вони?. *Історична правда*. 13 січня 2011. URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2011/01/13/14308/>.
16. Історія з грифом «Секретно». Останній бій останнього командира. *ТСН*. 11 листопада 2011. URL: <https://tsn.ua/analitika/istoriya-z-grifom-sekretno-ostanniy-biy-ostannogo-komandira.html>.
17. Історія з грифом «Секретно»: ГУЛАГ. Перші тріщини. *ТСН*. 24 червня 2011. URL: <https://tsn.ua/analitika/gulag-pershi-trischini.html>.

18. Історія з грифом «Секретно»: Кухня антисемітизму від КГБ. *TCH*. 7 жовтня 2010. URL: <https://tsn.ua/analitika/kuhnya-antisemitizmu-vid-kgb.html>.
19. Історія з грифом «Секретно»: Останні дні імперії: гаряче літо 1991-го очима КГБ. *TCH*. 2 грудня 2010. URL: <https://tsn.ua/analitika/istoriya-z-grifom-sekretno-ostanni-dni-imperiyi-garyache-lito-1991-go-ochima-kgb.html>.
20. Ключник В. Василь Кук: УПА закликала червоноармійців воювати разом. *Львівська газета*. 2006. 11 травня.
21. Коваленко М. Декомунізація Львова: вулиця, названа на честь останнього головнокомандувача УПА. *Дивись.інфо*. 15 листопада 2023. URL: <https://dyvys.info/2023/11/15/vasyl-kuk-pro-zhyttya-drugogo-golovnokomanduvacha-upa/>.
22. Маніфест Організації Українських Націоналістів (грудень 1940). *Бюлетень Товариства ім. М. Міхновського*. 1999. №3.
23. Мараєв В. Василь Кук – останній командарм УПА. *Український інтерес*. 11 січня 2024. URL: <https://uain.press/blogs/654942-654942>.
24. Маслак О. Василь Кук. «На боротьбу була здатна лише молодь» (інтерв'ю). Бандера. Бібліотека націоналіста. URL: <https://bandera.lviv.ua/vasyl-kuk-na-borotbu-bula-zdatna-lyshe-molod-intervju/>.
25. Останній бій останнього командира УПА. Василь Кук. Частина 2. *Історична правда*. 15 грудня 2011. URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2011/12/15/65347/>.
26. Останній командир УПА: дитинство й становлення Василя Кука. *Читомо*: культура читання і мистецтво книговидання. 14 серпня 2021. URL: <https://chytomo.com/ostannij-komandyr-upa-dytynstvo-j-stanovlennia-vasylia-kuka/>.
27. Останнього Головного командира УПА Василя Кука поховали в вівторок на Львівщині. *Радіо Свобода*. 11 вересня 2007. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/969386.html>.
28. Покоління Василя Кука досі не проговорене, – Аліна Понипаляк. *Локальна історія*. 9 вересня 2021. URL:

<https://localhistory.org.ua/texts/interviu/pokolinnia-vasilia-kuka-dosi-ne-progovorene-alina-ponipaliak/>.

29. Солодько П. Василь Кук: «У мене немає орденів». Останнє інтерв'ю з командиром УПА. Історична правда. 11 січня 2013. URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2013/01/11/107682/>.

30. Терещук Г. КДБ вважав Василя Кука найнебезпечнішим ворогом – історик. *Радіо Свобода*. 11 січня 2013. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/24821727.html>.

31. У ніч на неділю помер Василь Кук – Головний Командир Української Повстанської Армії у 1950-1954 роках. *Радіо Свобода*. 9 вересня 2007. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/969305.html>.

III. Спогади та збірки документів

32. Климишин М. В поході до волі: спомини, т. 1 (Детройт: Українська книгарня, 1975); ОУН в 1941 році. С. 315–318.

33. Крячок М. Василь Кук у рідкісних виданнях, документах, спогадах. *Пам'ятки*. 2011. Вип. 12. С. 195–218. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21D BN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Pam_2011_12_18.pdf.

34. Кук В. Степан Бандера (1909 – 1999). Івано–Франківськ: Лілея НВ, 1999. 47 с.

35. Кук В. УПА в запитаннях і відповідях Головного командира. Львів: Галицька видавнича спілка, 2007. 80 с.

36. Кук В., Шухевич С. Українська скорбна мати. Спогади. Львів: Вид-во Центр дослідження визвольного руху, 2009. С. 31.

37. ОУН в 1941 році: Документи, упоряд. О. Веселова, О. Лисенко, І. Патриляк, В. Сергійчук. Київ, 2006. С. 43.

38. Роман Шухевич у документах радянських органів державно безпеки (1940-1950) / Ред. рада: Богунов С., Боряк Г., Кокін С.(співголова). Інститут

національного державознавства; Галузевий державний архів служби безпеки України. Т.2. К., 2007. 584 с.

39. Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ столітті. Документи і матеріали / Відповідальний редактор професор Микола Кугутяк. Том 2. Книга 3 (1947 – 1957 рр.). Івано-Франківськ: КПФ «ЛІК», 2011. 768 с. URL: <http://history.org.ua/LiberUA/978-966-7779-31-3/978-966-7779-31-3.pdf>.

IV. Монографії та статті

40. Бабич О. Візуалізація інформації в процесі навчання. *Фізико-математична освіта*. 2013. № 1 (5). С. 167–170. URL: <https://repository.sspu.edu.ua/bitstream/123456789/2361/1/Babych.pdf>

41. Безуглий Д. Візуалізація як сучасна стратегія навчання. *Фізико-математична освіта*. 2015. № 1 (7). С. 15–20. URL: http://fizmatsspu.sumy.ua/Konferencii/sbor/fmo/Zbirnyk_FMO_7_2015.pdf#page=15

42. Бодько Л. Метод проектів як засіб реалізації особистісно орієнтованого навчання. *Початкова школа*. 2013. Вип. 10. С. 2–4. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Psh_2013_10_3.pdf.

43. Веденєєв Д. Одиссея Василя Кука. Военно-політичний портрет останнього командира УПА. Київ, 2007. 208 с.

44. Генерал Роман Шухевич – «Тарас Чупринка» Головний Командир УПА. Літопис УПА. Т. 45. 578 с. URL: https://litopysupa.com/wp-content/uploads/2019/01/Том_45_Генерал_Roman_Shukhevych_-_Taras_Chuprynka_Holovnyi_Komandyr_UPA.pdf. 128

45. Єрмоєнко Е. Військово-патріотична програма та прикладний хортинг. *Теорія і методика хортингу*. 2014. Вип. 1. С. 10–19. URL:

https://university-edu.science/bitstream/handle/123456789/124/YE_008.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

46. Задорожна Л. Методика використання історичних документів на уроках історії України в загальноосвітній школі: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук. Київ, 2005. 21 с. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/6115/Zadorozhna.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

47. Іщук О. Життя та доля Уляни Крюченко. 2008. 50 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Ischuk_Oleksandr/Zhyttia_ta_dolia_Uliany_Kriuchenko.pdf?

48. Кавецька Г. Методика використання писемних джерел на уроках історії України у старшій школі. *Студентський науковий вісник*. 2013. № 33. С. 54–57. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/10147/1/Kaveska.pdf>.

49. Коваль А. Юнацькі роки та становлення особистості останнього головнокомандувача УПА Василя Кука (1913 – 1934 рр.). *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2016. Вип. 1 (128). С. 30–33. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/VKNU_Ist_2016_1_8.pdf

50. Ковальчук В. Інформаційний потенціал ділових листів головного командира УПА Василя Кука. *Наукові записки*. 2013. Вип. 20. С. 58–62. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nznuoai_2013_20_10.pdf

51. Ковальчук В., Антонюк Я. Василь Кук у повсякденному житті (кін. 1940-х – поч. 1950-х рр.). Славістична збірка. Випуск 2: Збірка статей за матеріалами Других Міжнародних наукових Соханівських читань (м. Київ, 18 листопада 2015 р.). Київ, 2016. С. 400–412. URL:

https://shron1.chtyvo.org.ua/Kovalchuk_Volodymyr/Vasyl_Kuk_u_povsiakdenному_zhytti_kin_1940-kh_poch_1950-kh_rr.pdf?

52. Косик В. Україна і Німеччина у Другій світовій війні. Париж–Нью Йорк–Львів: НТШ, 1993. 658 с. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0002333.

53. Косович О. Проектна діяльність як одна з форм інноваційних методичних технологій навчання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2011. Вип. 22. С. 76–78. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nvuuped_2011_22_28.pdf

54. Кравчук Г., Шевчук Т. Симуляція як інтерактивний метод навчання майбутніх фахівців-економістів. *Фізико-математична освіта*. 2019. Вип. 2 (20). С. 59–65. URL: <https://repository.sspu.edu.ua/handle/123456789/7614>.

55. Кравчук О. Способи опрацювання писемних джерел на уроках історії в загальноосвітній школі. *Проблеми дидактики історії*. 2016. Вип. 7. С. 187–196. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Prdist_2016_7_16.pdf

56. Малієнко Ю. Дослідницька діяльність старшокласників на уроках історії. *Збірник праць Уманського державного педагогічного університету*. 2011. Вип. 1. С. 53–60. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/zbirnik_nayk_praz/2011/2011_1_21.pdf

57. Мороз І. Особливості роботи з речовими історичними джерелами на уроках історії в основній школі. *Проблеми сучасного підручника: навчально-методичне забезпечення освітнього процесу в умовах воєнного часу: збірник тез доповідей (14 вересня 2022 року)*. Київ, 2022. С. 197–201. URL:

<https://lib.iitta.gov.ua/731015/1/%D0%9C%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%86%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20V%D0%86%20%D2%90%D0%B5%D1%80%D0%B5%D1%82%D1%96%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D1%96%20%D1%87%D0%B8%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F-197-201.pdf>

58. Пагіря О. Діяльність ОУН та УПА на території центрально-східної та південної України. *Мандрівець*. 2013. Вип. 1. С. 4–9. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21D BN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Mandriv_2013_1_3.pdf.

59. Патриляк І. К. «Встань і борись! Слухай і вір...»: українське націоналістичне підпілля та повстанський рух (1939—1960 рр.): Монографія / Центр досліджень визвольного руху. Львів: Часопис, 2012. 592 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Patryliak_Ivan/Vstan_i_borys_Slukhai_i_vir_ukrainske_natsionalistychne_pidpillia_ta_povstanskyi_rukh_19391960_rr.pdf?

60. Пониपाляк А. Василь Кук в боротьбі проти радянської системи 1944–1954 рр. *Етнічна історія народів Європи*. 2018. Вип. 52. С. 154–158. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21D BN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/eine_2018_54_24.pdf

61. Понипаляк А. Життя, політична та військова діяльність Василя Кука (1913 – 1954 рр.): дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук. 2018. 222 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Ponypaliak_Alina/Zhyttia_politychna_ta_viiskova_diialnist_Vasylia_Kuka_1913_1954_rr.pdf?

62. Понипаляк А. На шляху до боротьби. Родина, дитинство і юність Василя Кука (1913-1929 р.). *Evropský filozofický a historický diskurz*. 2017. Is. 3. С. 39–47. URL: https://ephd.cz/wp-content/uploads/2017/ephd_2017_3_1/ephd_2017_3_1.pdf#page=39.

63. Понипаляк А. Соціальне походження та формування особистості Василя Кука у 1913–1929 рр. *Етнічна історія народів Європи*. 2017. Вип. 53. С. 85–92. URL:

http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/eine_2017_53_16.pdf.

64. Понипаляк А. Юнацькі роки та становлення особистості останнього головнокомандувача УПА Василя Кука (1913-1934 рр.). *Український визвольний рух*. 2017. № 22. С. 150–157. URL:

<https://uvr.in.ua/index.php/uvr/article/view/21/17>.

65. Розлуцький Н. Боротьба радянського режиму проти українського визвольного руху на території станіславської області (1944 – 1956 рр.): військовий аспект: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук. 2018. 294 с. URL:

https://shron1.chtyvo.org.ua/Rozlutskyi_Nazarii/Borotba_radianskoho_rezhymu_prot_y_ukrainskoho_vyzvolnoho_rukhu_na_terytorii_Stanislavskoi_oblasti_19.pdf?

66. Романюк М. Василь Кук: до біографії головного командира УПА (1941–1954). *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. 2019. № 32. С. 384–390. URL:

https://www.academia.edu/download/62796002/%D0%A0%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%BD%D1%8E%D0%BA_%D0%9C.%D0%92%D0%B0%D1%81%D0%B8%D0%BB%D1%8C_%D0%9A%D1%83%D0%BA_%D0%A3-3120200403-84413-4carz.pdf

67. Романюк М. Становлення особистості головного командира УПА Василя Кука (1913–1941). *Новітня доба*. 2018. Вип. 6. С. 189–195. URL:

http://jnas.nbuv.gov.ua/j-pdf/novdob_2018_6_17.pdf.

68. Савченко Д. Якісна виховна робота – запорука ефективної діяльності сучасного навчального закладу. *Рідна школа*. 2010. Вип. 9. С. 60–64. URL:http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&

I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/rsh_2010_9_15.pdf.

69. Ходанович О. Військово-політична діяльність похідних груп ОУН на території України в роки Другої світової війни: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук. 2006. 226 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Khodanovych_Oleksii/Viiskovo-politychna_diialnist_po_khidnykh_hrup_OUN_na_terytorii_Ukrainy_v_roky_Druhoi_svitovoi_viiny.pdf?

V. Навчальні матеріали та посібники

70. Гоман Р. Картотека відомих людей. Випуск №178. Цікаві факти про Василя Кука: презентація. 3 червня 2020. URL: <https://vseosvita.ua/library/kartoteka-vidomih-ludej-vipusk-no178-cikavi-fakti-pro-vasila-kuka-292163.html>.

71. Гринів М. Василь Кук (1913-2007) – останній командувач Української повстанської армії: методична розробка. 2022. 26 с. URL: <https://naurok.com.ua/vasil-kuk-1913-2007-ostanniy-komanduvach-ukra-nsko-povstansko-armi-308307.html>.

72. Романів Н. Легендарна УПА: методична розробка заходу. 2 березня 2020. URL: <https://naurok.com.ua/vihovniy-zahid-legendarna-upa-152491.html>.

73. Чхеїдзе Н. Василь Кук – головний командир УПА: презентація. 5 жовтня 2023. URL: <https://vseosvita.ua/library/prezentatsiia-vasyl-kuk-holovnyi-komandyr-upa-727275.html>.

74. Щегельська Л. «Зродились ми великої години...» (Урок-конференція до відзначення 75 річниці з дня створення УПА): методична розробка. 13 травня 2018. URL: <https://naurok.com.ua/zrodilis-mi-veliko-godini-urok-konferenciya-do-vidznachenny-a-75-richnici-z-dnya-stvorennya-upa-30214.html>.

Додатки

Додаток А

Василь Степанович Кук

Джерело: Українська повстанська армія. Історія нескорених

Режим доступу: <http://upa.in.ua/book/?p=169#more-169>

Василь Кук — повстанець УПА (Фото з архіву ЦДВР)

Джерело: («Порохівниця») Василь Кук — останній Головнокомандувач

Режим доступу: <https://porokhivnytsya.com.ua/2019/01/11/vasyl-kuk/>

Додаток В

Василь Кук у 1947 році.

Джерело: («Порохівниця») Василь Кук — останній Головнокомандувач

Режим доступу: <https://porokhivnytsya.com.ua/2019/01/11/vasyl-kuk/>

Додаток Д

Фото Василя Кука після виходу з ув'язнення в 1960 році

Джерело: Електронний архів Українського визвольного руху

Режим доступу: <http://avr.org.ua/viewDoc/11138>

Василь Кук із дружиною Уляною і сином Юрієм. 1971 рік

Джерело: Нова Січ Міжнародний козацький журнал, стаття "Василь Кук останній командувач УПА".

Режим доступу: <https://www.novasich.top/?p=6994>

Василь Кук виголошує промову на урочистій академії з нагоди 63-ї річниці з дня проголошення Акту про відродження Української Самостійної Держави, 30 червня 2004 р. в Києві (фото УНІАН)

Джерело: Нова Січ – Міжнародний козацький журнал, стаття "Василь Кук – останній командувач УПА".

Режим доступу: <https://www.novasich.top/?p=6994>

Василь Кук у своїй київській квартирі. 2006 рік

Джерело: Історична правда Василь Кук: "У мене немає орденів". Останнє інтерв'ю з командиром УПА.

Режим доступу: <https://www.istpravda.com.ua/articles/50f01f94f3cfb/>

Василь Кук в останні роки життя.

Джерело: Вікіпедія

Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki>

Держава: *Polonia* Число: *92/122* Воевідство: *tarnopolensis*
 Imperium: Numerus: Ducatus:
 А. Епархія: *leopolitensis* Деканат: *bucseuiis*
 Diocesis: Decanatus:
 Повіт: *Точків* Парохія: *Красне*
 Districtus: Parochia:

Свідотство уродин і хрещення
 Testimonium ortus et baptismi

Уряд парохіяльний обр. гр.-кат. *Красне* Церкви *st. Eliae*
 Ex parte officii parochialis r. gr. cath. Ecclesiae

заявляє, що в книгах метрикальних тої церкви, том *II* стор. *1.* знаходиться слідує:
 notum testatumque fit, in libris metricalibus hujus Ecclesiae tomo pag. reperiri sequentia:

Рік, місяць і день уродин і хрещення і миропомазання Annus, mensis et dies natiuitatis, baptismi et confirm.	Число дому N. rus domus	Імя Nomen	Віросповід. Religio	Пол Sexus	Дожа Thori	Родичі і звання Parentes et conditio	Родичі хрестні і звання Patrini et conditio
Року Божого тисяч <i>11/I. 1913</i> <i>natus;</i> <i>16/I. 1913</i> <i>baptisatus et confirmatus est.</i> Anno Domini millesimo	<i>182</i>	<i>Basilius Kuk</i>	<i>graeo-catholica</i>	<i>mascul.</i>	<i>legitimi</i>	<i>Stephanus Kuk, filius Mathaei et Thaeae Such. Parasceua, filia Theodori Stoluk et Sophiae Laska agricolae in Krasne</i>	<i>Oniphrius Ditzuk, Anna, uxor Nicolai Kowal, Kowalski - agricolae in Krasne</i>
		<i>Obol. Eudoxia Najba</i>				<i>Elias Andrusowyczyn, parochus.</i>	

Це свідотство власною рукою підписую і печаттю церковною стверджую
 Quas testimoniales manu propria subscribo sigilloque Ecclesiae parochialis corrobore

Красне дня *17/II* Р. Б. *1931.*
 die A. D.

Василь Кука

Свідотство про народження та хрещення Василя Кука від 17.02.1931 року

Джерело: Електронний архів Українського визвольного руху

Режим доступу: <http://avr.org.ua/viewDoc/11119>

Katolicki Uniwersytet Lubelski
Przyjęty dn. 5 / X / 1932
jako student X Wydziału Prawa
Sekretarz Kancelarii

KURATORJUM OKRĘGU SZKOLNEGO Łwowskiego we Łwowie
PAŃSTWOWA KOMISJA EGZAMINACYJNA

ŚWIADECTWO DOJRZAŁOŚCI

Kuk Bazyl

urodzony dnia 11 miesiąca stycznia
roku 1913 w Krasnem
województwa Łaznopolskiego,
wyznania grecko-katolickiego,
po ukończeniu nauki w latach 1924-1932
w klasach I-VIII w prywatnym gimnazjum
Reedukacyjnym U.T.P. w Łowczowie,

do którego był — przyjęty do klasy pierwszej
we wrześniu roku 1923, zdawał — w terminie wiosennym roku 1932
gimnazjalny rozszerzony egzamin dojrzałości dawnego
typu klasycznego wobec Państwowej Komisji Egzaminacyjnej, powołanej przez
Kuratorjum Okręgu Szkolnego Łwowskiego dla prywatnego Reed. U.T.P. Łowczowie
z dnia 28 kwietnia 1932 r. Nr. II-2847/32, i otrzymał —
następujące oceny ostateczne z przedmiotów egzaminacyjnych:

z religii	<u>dobrze</u> ,
z języka polskiego	<u>dostatecznie</u> ,
z języka ruskiego.	<u>dobrze</u> ,
z języka łacińskiego	<u>dostatecznie</u> ,
z języka greckiego	<u>dostatecznie</u> ,
z języka <u>niemieckiego</u>	<u>dostatecznie</u> ,
z historii wraz z nauką o Polsce współczesnej	<u>dostatecznie</u> ,
z <u>fizyki</u>	<u>dostatecznie</u> ,
z matematyki	<u>dostatecznie</u> .

G. 16. A.
Drukarnia Państwowa. Nr. 59382. 2.IV.32. 100.

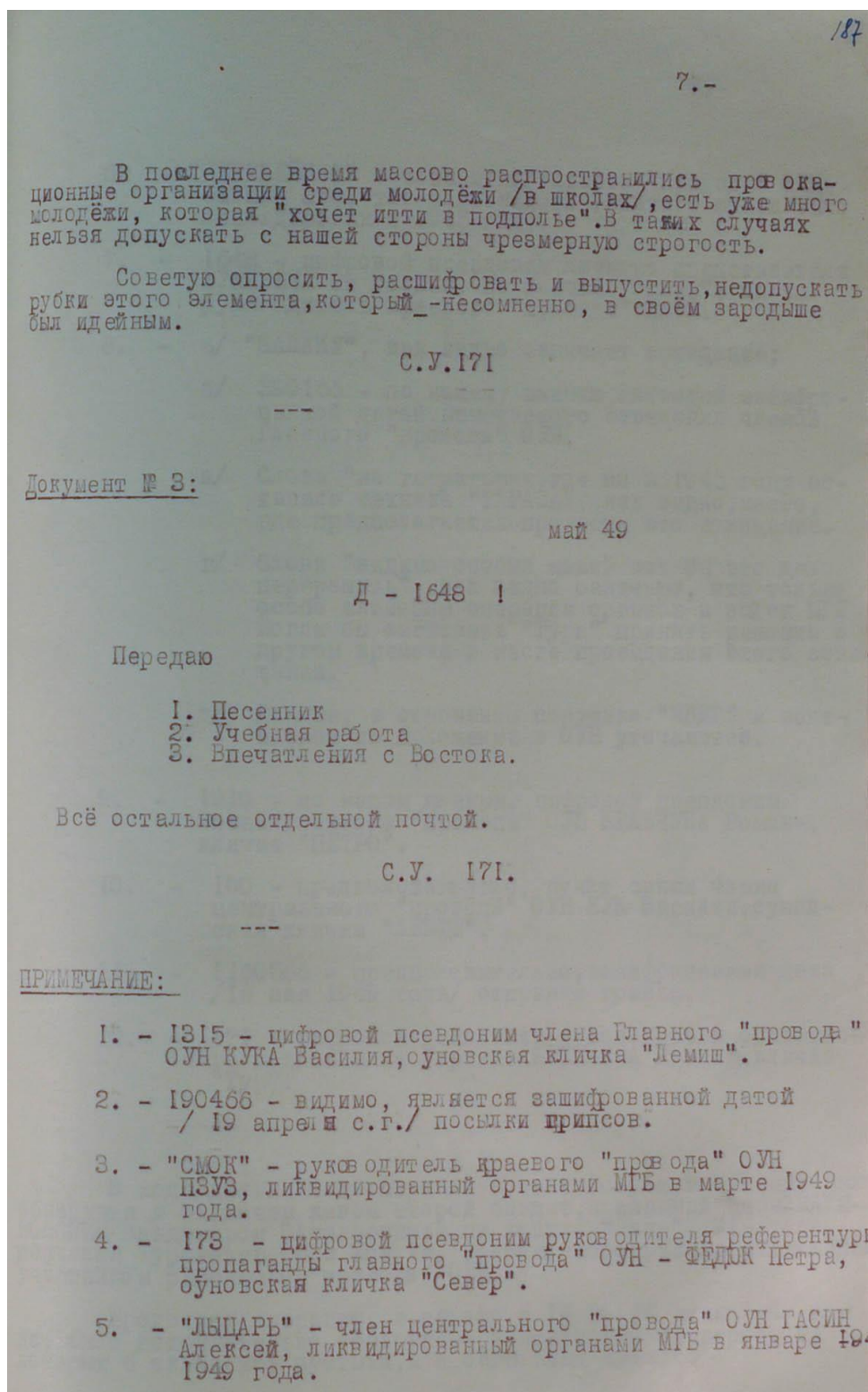
ЦЕНТР
ДОСЛІДЖЕНЬ
ВИЗВОЛЬНОГО
РУХУ
WWW.CDVR.ORG.UA

**Особова картка Василя Кука в Люблінському католицькому університеті
від 05.10.1932 року**

Джерело: Електронний архів Українського визвольного руху

Режим доступу: http://avr.org.ua/viewDoc/1_1120

Додаток Н

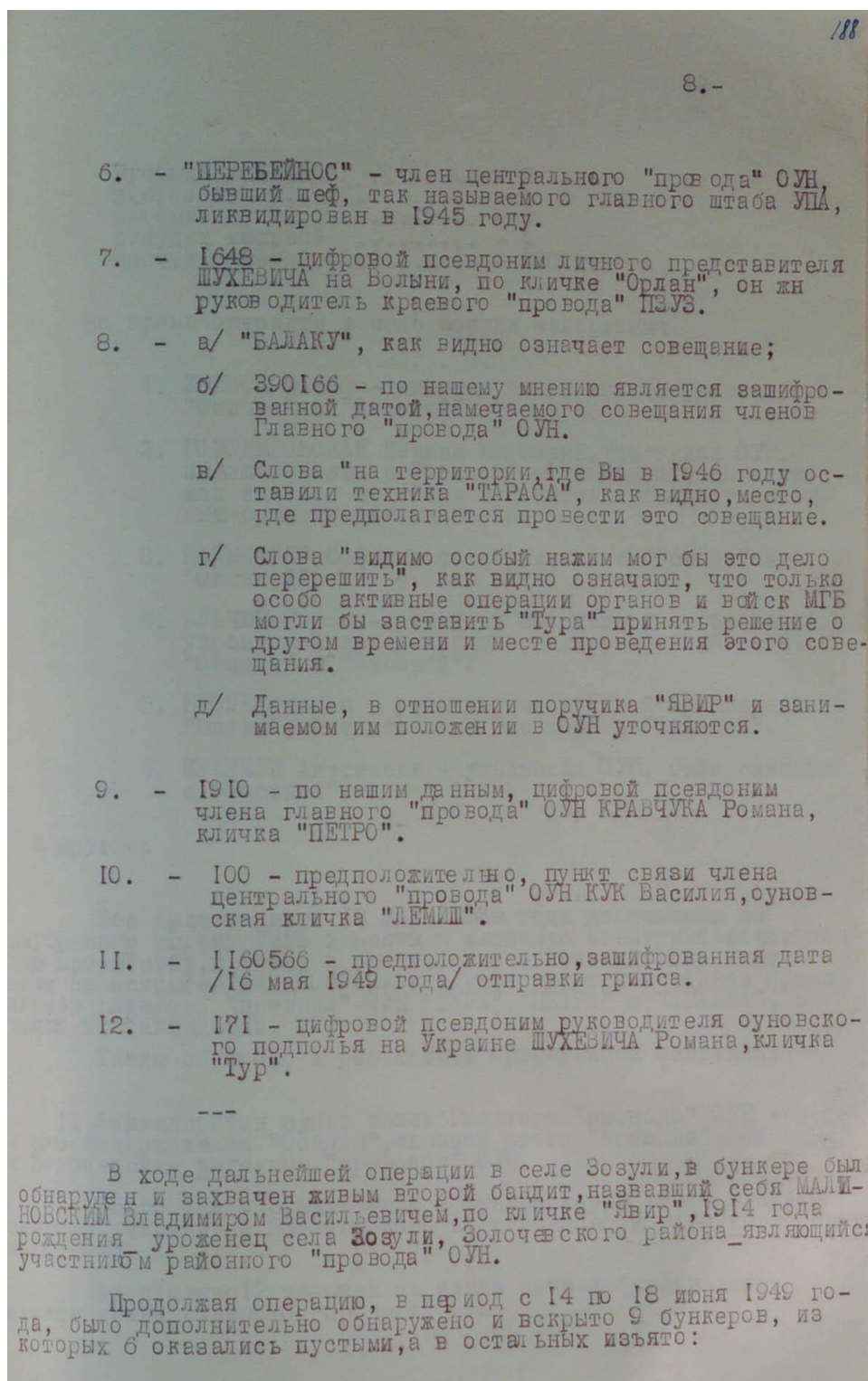

Лист Романа Шухевича до Василя Кука від весни 1949 року.

Джерело: Електронний архів Українського визвольного руху

Режим доступу: <http://avr.org.ua/viewDoc/21658>

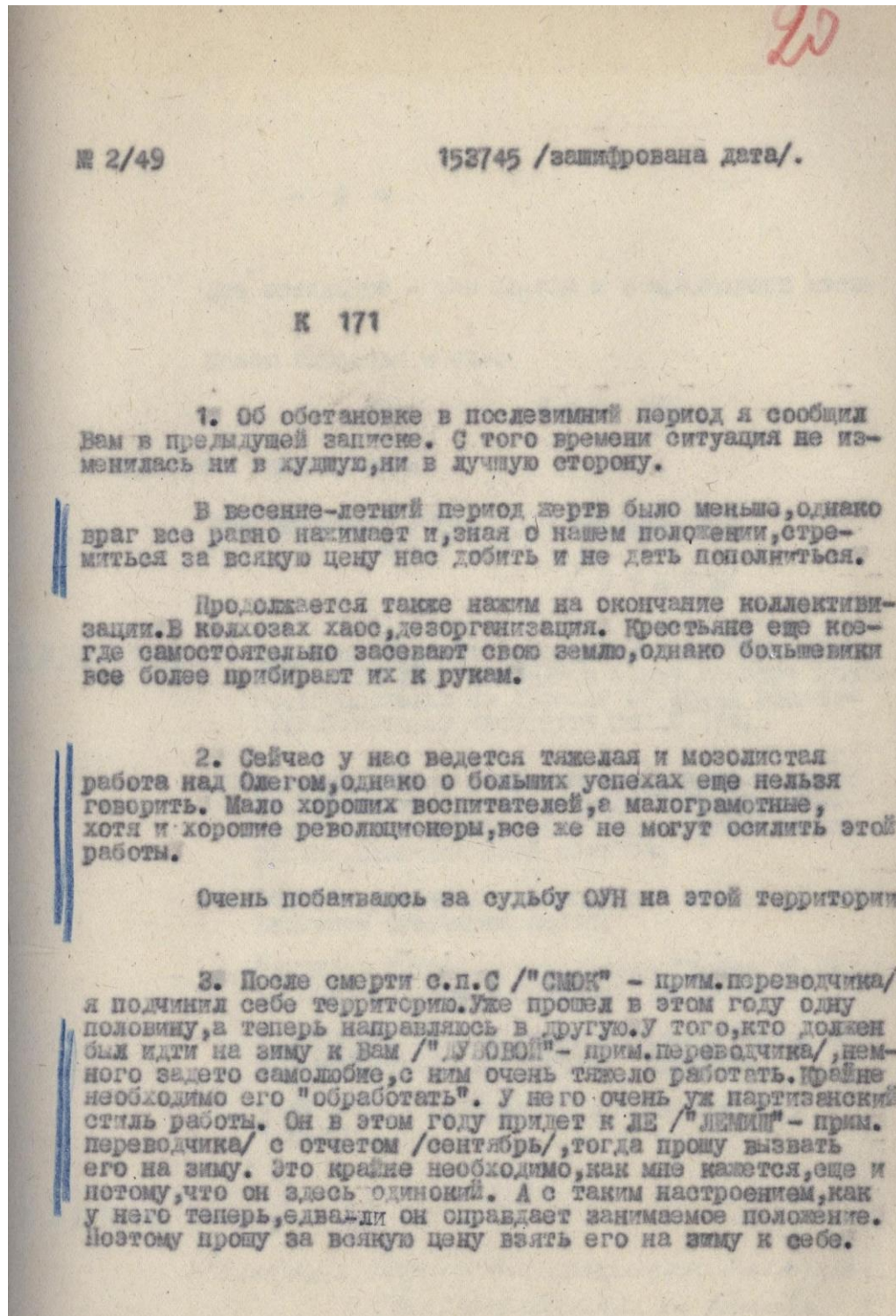
Додаток II

Лист Романа Шухевича до Василя Кука від весни 1949 року.

Джерело: Електронний архів Українського визвольного руху

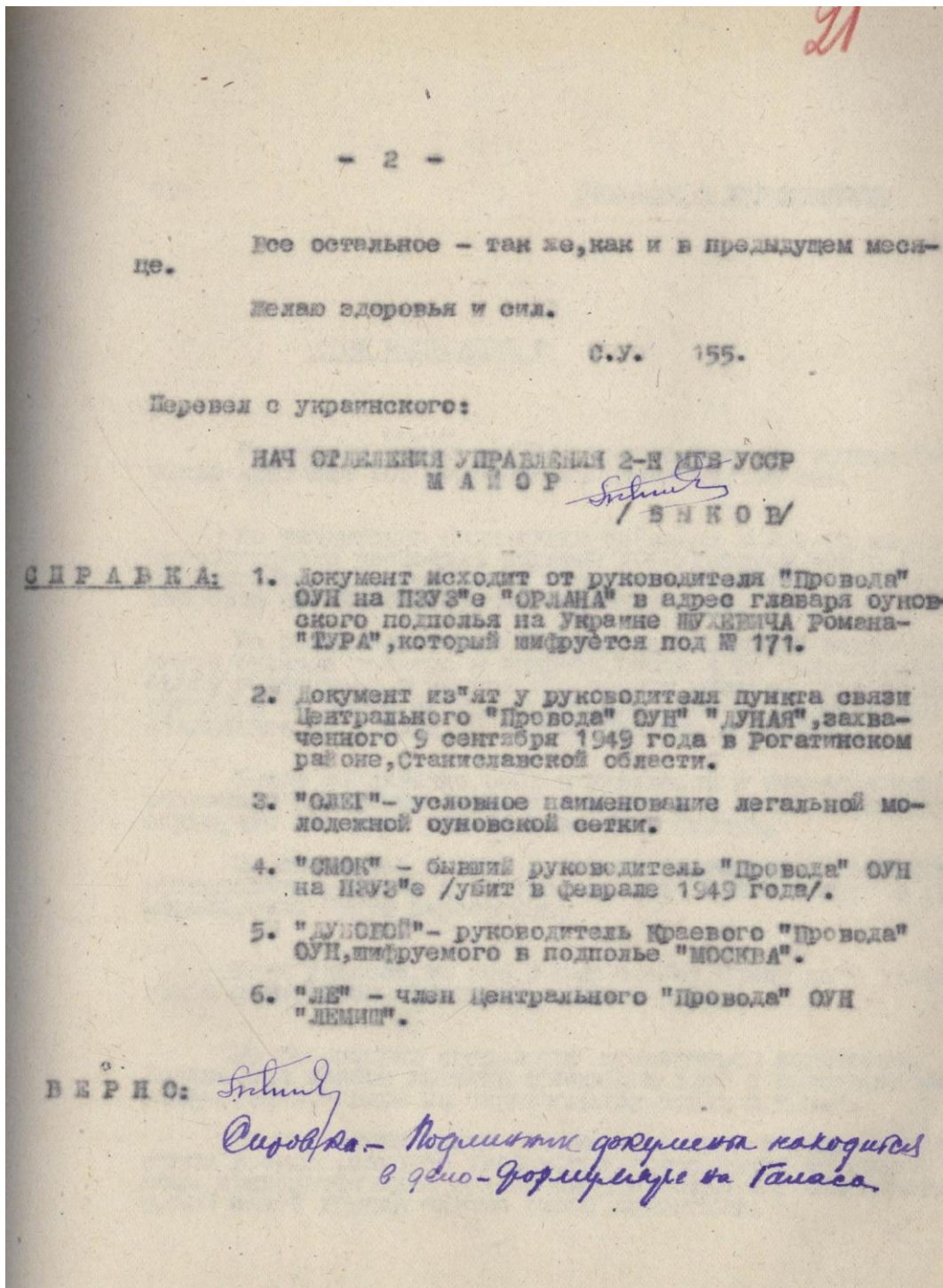
Режим доступу: <http://avr.org.ua/viewDoc/21658>

Лист Василя Кука до Романа Шухевича від 1949 року

Джерело: Електронний архів Українського визвольного руху

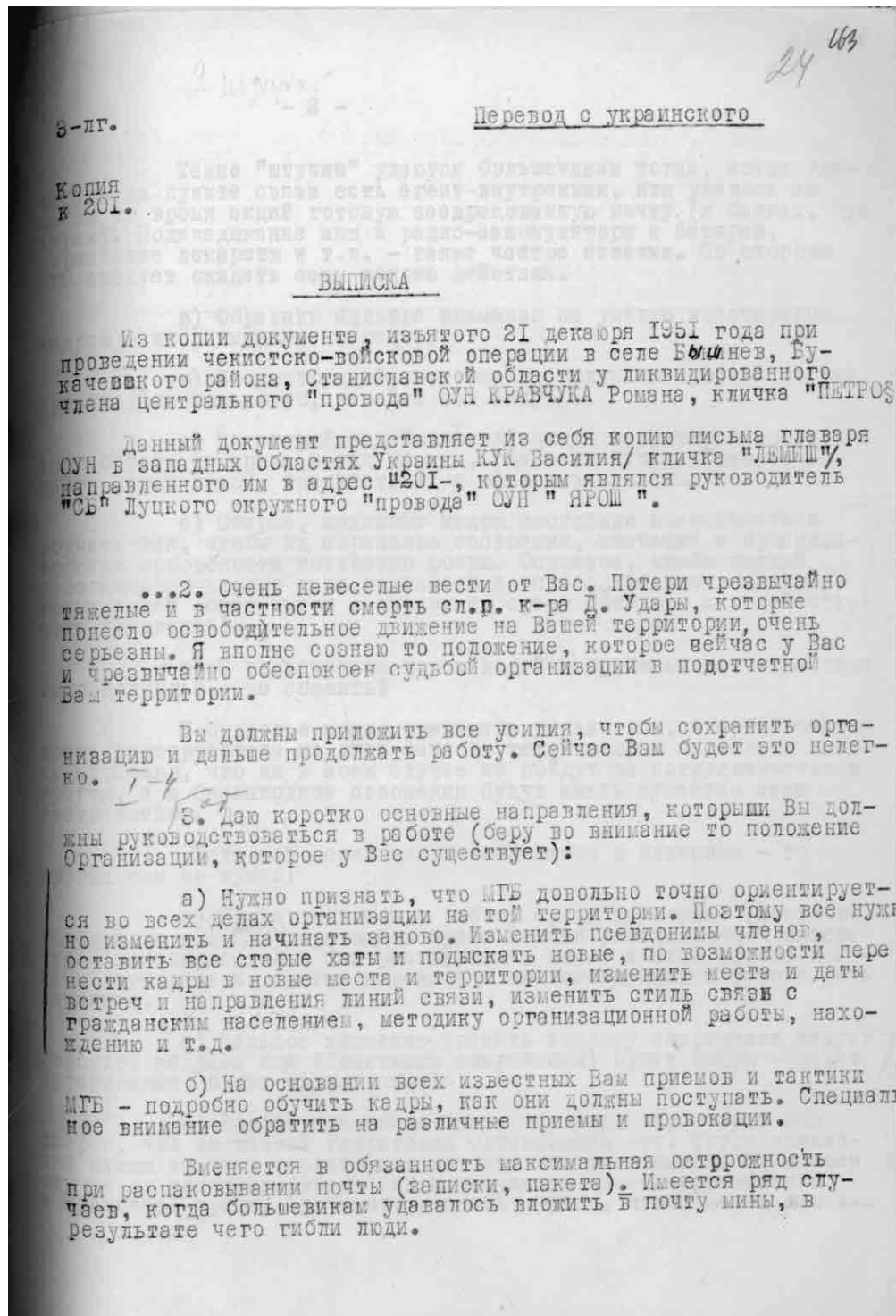
Режим доступу: <http://avr.org.ua/viewDoc/21668>

Лист Василя Кука до Романа Шухевича від 1949 року

Джерело: Електронний архів Українського визвольного руху

Режим доступу: <http://avr.org.ua/viewDoc/21668>

**Виписка із листа Кука Василя - "Леміша" до керівника АБ Луцького
окружного "проводу" ОУН - "Яроша" від липня 1951 року**

Джерело: Електронний архів Українського визвольного руху

Режим доступу: <http://avr.org.ua/viewDoc/11104>

25-164

- 2 -

Такие "штучки" удаются большевикам тогда, когда где-нибудь на пункте связи есть агент-внутренник, или удалось им найти во время акций готовую заадресованную почту (в банках, бункерах). Подкладывание мин в радио-закоммутаторы и батареи, отравление лекарств и т.п. - также частое явление. Со стороны МГБ следует ожидать самых подлых действий.

в) Обратитесь большое внимание на умелую конспирацию кадров - их размещение и работу.

г) Из инструкций, которые вы получили прошлой осенью, реализуйте только то, что Вам под силу.

д) Не старайтесь "освоить" целую территорию сразу, но работать не спеша в тех местах, где есть кадры. Главное - найти новых людей, воспитать их и оформить в члены.

е) Старые, надежные кадры постоянно воспитывать и обучать так, чтобы их моральное состояние, значение и организаторские способности постоянно росли. Основное, чтобы каждый революционер хорошо умел вовлекать в освободительное движение новых людей (симпатиков и членов их среды молодежи и людей старшего поколения).

э) С вовлечением новых людей в организацию, в частности в подполье - не спешить?

В подполье можно принимать только тех, чья благонадежность проверена на ряде фактов, тех, которые настолько сильны морально, что ни в коем случае не пойдут на сотрудничество с врагом, а в безвыходном положении будут иметь мужество сами застрелиться.

Если нет полноценных кандидатов в подполье - то других нам не нужно!

ж) Пропагандистскую работу среди населения (местного городского и с СВЗ) проводить путем чтения революционной литературы, конспиративно и без разглашения. Можно к этой работе привлечь легальщиков, однако надежных и подготовленных к такого рода заданиям.

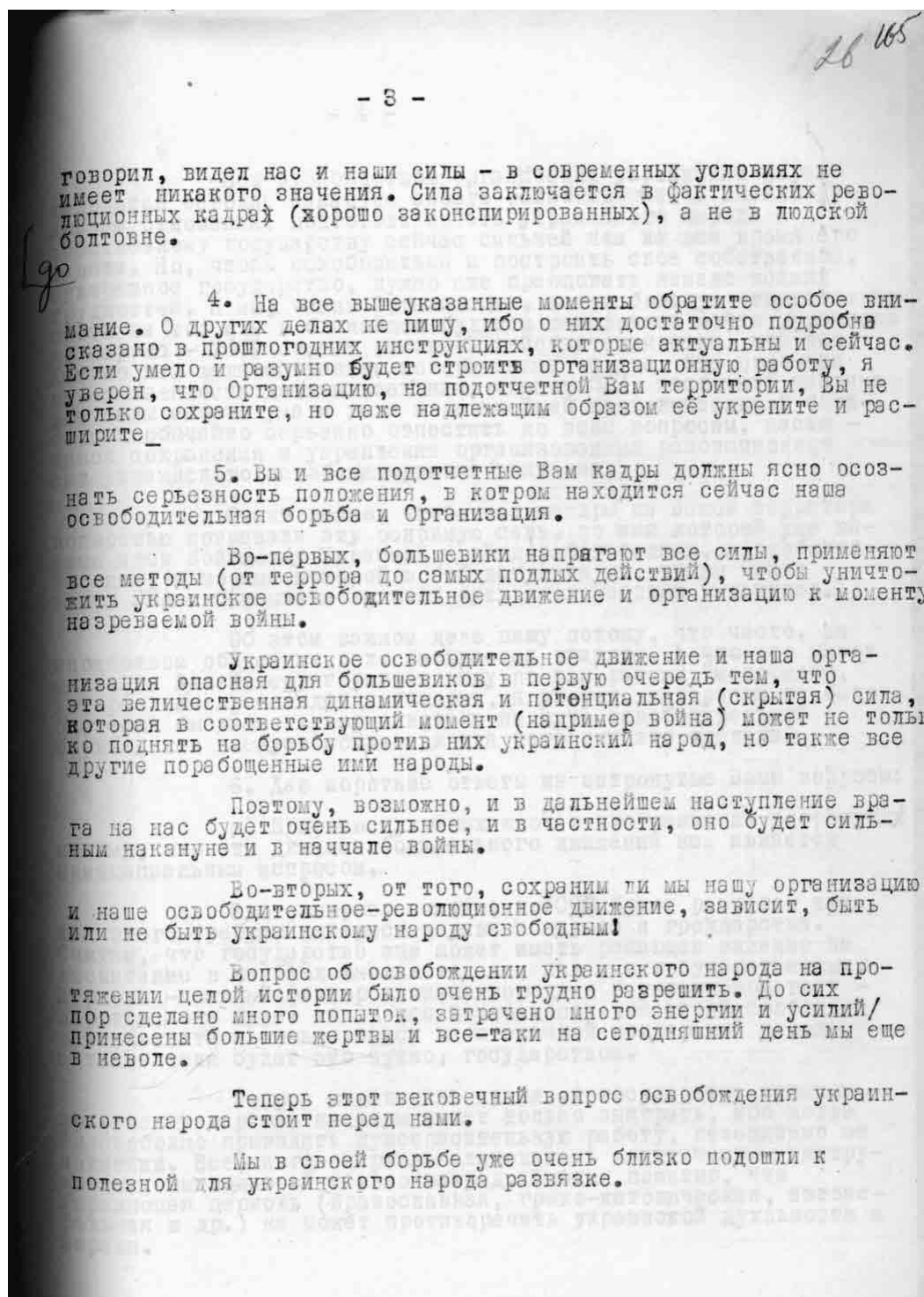
з) Большое внимание уделять вопросу сохранения кадров дорожить кадрами как неоценимым сокровищем! Будут кадры - будет организация, будет государство!

и) Вообще применять такую тактику, чтобы враг был уверен, что на данной территории Организации нет. Тогда вражеский нажим на этих территориях значительно уменьшится. Ни в коем случае не демонстрировать сил и могущественность организации в настоящее время. Аргумент, дескать, нужно, чтобы народ про нас

Виписка із листа Кука Василя - "Леміша" до керівника АБ Луцького окружного "проводу" ОУН - "Яроша" від липня 1951 року

Джерело: Електронний архів Українського визвольного руху

Режим доступу: <http://avr.org.ua/viewDoc/11104>

Виписка із листа Кука Василя - "Леміша" до керівника АБ Луцького окружного "проводу" ОУН - "Яроша" від липня 1951 року

Джерело: Електронний архів Українського визвольного руху

Режим доступу: <http://avr.org.ua/viewDoc/11104>

- 4 -

Под руководством Организации украинский народ находится сегодня накануне своего освобождения. В идейно-духовном отношении, подготовленность украинского народа к собственному государству сейчас сильнее чем за все время его неволи. Но, чтобы освободиться и построить свое собственное, суверенное государство, нужно еще преодолеть немало всяких трудностей. И мы, члены Организации, несем большую ответственность за то; или в ближайшем будущем вековечная мечта украинского народа - СССР станет реальной действительностью, или нет. Именно эта величественная историческая задача, эта огромная ответственность должны всех нас, членов ОУН, заставить напрячь все силы своего ума и тела и дальнейшей продолжительной борьбе и необычайно серьезно отнестись ко всем вопросам, касаясь сохранения и укрепления организованных революционных сил украинского освободительного движения.

Очень важно, чтобы все кадры на Вашей территории полностью сознавали эту основную цель, во имя которой уже веками идет бой между Украиной и её поработителями, а особенно Россией, и во имя которой в бой вступили мы, члены ОУН и воины УПА и призывали на этот путь всех честных украинцев.

Об этом важном деле пишу потому, что часто, за множеством обиденных дел, забывается главное. А что это имеет место на Вашей территории, я вижу по тем разным "историям", которые там происходят и которых, я уверен, наверняка не было бы, если бы люди, которые встали на путь освободительной борьбы, как следует сознавали для чего они это сделали.

6. Даю короткие ответы на затронутые Вами вопросы:

а) Вопросы духовных школ в программе не затронутых потому, что это для освободительного движения не является принципиальным вопросом.

Этот вопрос, считаю, в СССР будет разрешен так, как этого требует интересы церкви и народа и государства. Считаю, что государство еще может иметь решающее влияние на воспитание в частных школах так же, как и в государственных. Церковь - важный фактор в жизни народа и в украинском государстве, она будет иметь все возможности для своей свободной деятельности и пользоваться всесторонней поддержкой народа, а также если будет это нужно, государством.

Вопрос отделения церкви от государства целиком правилен и церковь на этом может только выиграть, ибо могла бы свободно проводить душевспасительную работу, независимо от политики. Все, когда церковь становилась политическим инструментом, выходило ей только навред. Вполне понятно, что Украинская церковь (православная, греко-католическая, автокефальная и др.) не может противоречить украинской духовности и морали.

Виписка із листа Кука Василя - "Леміша" до керівника АБ Луцького окружного "проводу" ОУН - "Яроша" від липня 1951 року

Джерело: Електронний архів Українського визвольного руху

Режим доступу: <http://avr.org.ua/viewDoc/11104>

28 167

- 5 -

б) Вопрос войны в Корее, нужно рассматривать, как один из эпизодов в назреваемом большом конфликте между США и СССР.

Столкновение этих двух противоположных лагерей непосредственно, на много зависит от того, или другого результата боев в Корее.

Даже возможность перемирия в Корее - самого конфликта не исключает, а только может его перенести в другое место. Для США корейско-китайский плацдарм боев нежелателен, но зато выгоден онт для СССР. Поэтому США рады в том месте даже заключить перемирие, чтобы иметь свободные руки в другом месте, более для них выгодном.

Не исключен, что и СССР, если бы имел в плане навязать США другой плацдарм боев, более для него выгодный чем в Корее (например Иран, Индия) / может в Корее пойти на перемирие.

Во всяком случае, почти нет никаких перспектив за завершение корейской войны, а все переговоры о перемирии вероятнее всего закончатся провалом, подобно тому, как это имело место с переговорами заместителей министров иностранных дел в Париже.

Оба лагеря готовятся к войне на полных парах и дело до неё неизбежно дойдет. Нет никаких реальных данных, чтобы противоположные друг другу вражеские блоки, могли в каких бы то ни было серьезных вопросах найти общий язык и прийти к соглашению. Серьезным тормозом в возникновении войны является неподготовленность к ней Европы в целом, а в частности противит ся войне Англия. Она решительно не хочет войны, ибо у неё нет никаких перспектив на то, чтобы она тогда в этой войне серьезно выиграла, а наоборот, Англия может только очень много потерять.

Её положение в колониях и доминионах уже сегодня очень ослабело, а в случае войны может довести до полного развала целой империи.

В войне, которая назревает, большие шансы на конкретные успехи (гегемония в мире) может иметь США или же СССР.

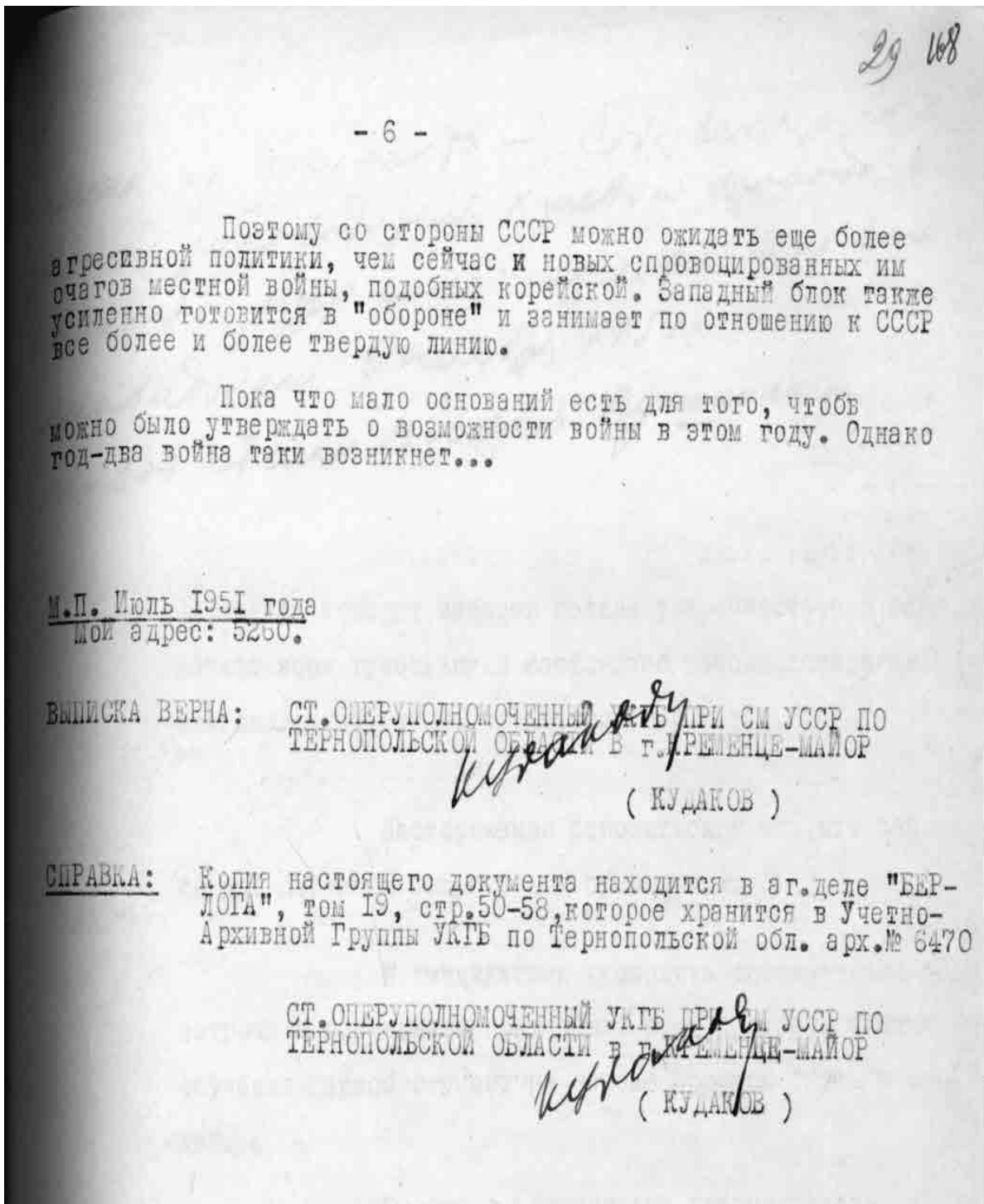
Все остальные, в том числе и Англия, выбирают из двух зол - меньшее, а поэтому "поддерживают" США.

Оценка сил обоих лагерей указывает на то, что СССР имеет все данные, чтобы войну проиграть. СССР находится в таком положении, что если он не опередит своих противников и затянет собственную подготовку к войне ко времени, когда встанет на ноги Западная Германия и Япония, то тогда у него никаких шансов на выигрыш не будет.

Виписка із листа Кука Василя - "Леміша" до керівника АБ Луцького окружного "проводу" ОУН - "Яроша" від липня 1951 року

Джерело: Електронний архів Українського визвольного руху

Режим доступу: <http://avr.org.ua/viewDoc/11104>

Виписка із листа Кука Василя - "Леміша" до керівника АБ Луцького окружного "проводу" ОУН - "Яроша" від липня 1951 року

Джерело: Електронний архів Українського визвольного руху

Режим доступу: <http://avr.org.ua/viewDoc/11104>

Додаток Ш

Видом на жительство не служит.
При утере не возобновляется.

УРСР
КОМІТЕТ
Державної Безпеки
при
Раді Міністрів УРСР

УССР
КОМІТЕТ
Государственной Безопасности
при
Совете Министров УССР

Следственный изолятор

21 " ИЮЛЯ 1960 г.

№ 25/222

г. Киев

и 21 июля 1960 года освобожден на основании постановления КГБ при СМ УССР от 21 июля 1960 года о прекращении следствия по делу в связи с помилованием и следует к месту жительства в город Киев.

ПРАВКА

Выдана гр-ну К У К У Василию Степа-
новичу, 1913 года рождения, уроженцу
г. Касне, Львовской области, гр-ну
СССР, украинцу в том, что он с 23-го
июля 1954 года содержался под стражей

**ВЫДАН ПАСПОРТ СЕРИЯ КИ-М
08 1960 г.**

Державний слідчий милиції Києва

СЕКРЕТАРЬ СЛЕДИЗОЛЯТОРА

СЛЕДСТВЕННОГО ИЗОЛЯТОРА
КГБ ПРИ СМ УССР-МАЙОР /КРАСНОВ/
/КОЛОСУНИНА

Довідка КГБ СМ УССР про звільнення Кука Василя Степановича від

21 липня 1960 року

Джерело: Електронний архів Українського визвольного руху

Режим доступу: <http://avr.org.ua/viewDoc/11124>

Диплом Василя Кука історичного факультету Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка від 24 червня 1964 року

Джерело: Електронний архів Українського визвольного руху

Режим доступу: <http://avr.org.ua/viewDoc/1>

План-конспект з предмета «Історія України»**Урок****Дата 17.12.2024****11 клас****Тема:** Головний командир УПА Василь Кук (1913–2007): історичний портрет**Навчальна:**

Ознайомити учнів з біографією та діяльністю Василя Кука; / *інформаційна, логічна*

- Визначити основні досягнення та роль Василя Кука у визвольному русі України; / *інформаційна*
- Охарактеризувати вплив Василя Кука на розвиток Української повстанської армії; / *інформаційна*
- Розширити знання учнів про історичні події, пов'язані з УПА та національно-визвольним рухом; / *інформаційна, логічна*
- Поглибити розуміння учнями значення УПА в історії України та ролі Василя Кука у цьому контексті; / *інформаційна, логічна*

Розвивальна:

- Закріпити знання учнів, набуті під час вивчення навчального матеріалу (на основі письмових відповідей); / *логічна*
- Удосконалювати вміння учнів працювати з історичними картами (визначення місць основних подій з життя Василя Кука); / *просторова*
- Розвивати хронологічну компетентність (встановлення послідовності подій з життя Василя Кука); / *хронологічна*
- Формувати вміння характеризувати історичні постаті (аналіз біографії та діяльності Василя Кука); / *аксіологічна*

Виховна:

- Виховувати патріотичні почуття та почуття гордості за співвітчизників, які боролися за незалежність України; / *громадянська, аксіологічна*
- Формувати комунікабельність через участь в обговореннях та обмін думками щодо діяльності Василя Кука; / *логічна, аксіологічна*
- Сприяти вихованню патріотизму на прикладі діяльності Василя Кука та його внеску у боротьбу за незалежність України; / *громадянська, особиста, аксіологічна*
- Викликати почуття відповідальності за збереження історичної пам'яті та української державності; / *громадянська, особиста*
- Формувати розуміння важливості історичного досвіду для сучасного покоління; / *громадянська, аксіологічна*
- Підтримувати інтерес до вивчення історії на прикладі життя та діяльності Василя Кука; / *громадянська, особиста, аксіологічна*
- Формулювати власну думку про Василя Кука як історичну постать та його внесок у визвольний рух; / *аксіологічна*
- Виховувати почуття гордості за національних героїв України та їх внесок у боротьбу за незалежність. / *громадянська, особиста, аксіологічна*

Тип уроку: факультативне заняття

Обладнання: Презентація про Василя Кука ,карти ,підручники з історії України

Основні дати:

- 1913: народження Василя Кука,

- 1941: вступ до лав УПА,
- 1950: призначення Головнокомандувачем УПА,
- 1954: арешт Василя Кука,
- 2007: смерть Василя Кука,

Основні терміни: УПА: Українська повстанська армія, Визвольний рух: боротьба українців за незалежність, Підпілля: таємна діяльність та організації в умовах окупації.

Основні історичні постаті: Василь Кук, Роман Шухевич

План уроку

1. Загальна характеристика УПА
2. Біографія Василя Кука
3. Бій під Гурбами (квітень 1944)
4. Історичний портрет Василя Кука

Хід уроку

Доза часу	Етап уроку	Навчально-виховна діяльність вчителя	Навчально-виховна діяльність учня	Примітки
3 хв	І. Організаційний	"Добрий день, сьогодні ми будемо говорити про Василя Кука, останнього Головнокомандувача УПА. Його життєвий шлях та діяльність допоможуть нам краще зрозуміти історію визвольного руху України."	Записування дати і класної роботи в зошит	

3 хв	II.Мотиваційний етап		<p>"Чи продовжувалася боротьба УПА після загибелі Романа Шухевича?"</p> <p>"Як ви думаєте, хто очолював УПА після загибелі Романа Шухевича в ті часи?"</p>	<p><i>логічна, інформаційна</i></p> <p><i>логічна, інформаційна</i></p>
2 хв	III.Актуалізаційний етап		<p>"Що ви знаєте про діяльність УПА?"</p> <p>(Павлюк Андрій)</p> <p>"Які битви або постаті визвольного руху вам уже знайомі?"(Трач Вікторія)</p>	<p><i>логічна, інформаційна</i></p> <p><i>логічна, інформаційна</i></p>

20
хв IV.Етап вивчення
нового матеріалу

1. Загальна характеристика УПА: *інформаційна*

- **Роль УПА:** *інформаційна*
- **Боротьба за незалежність України:** УПА була військово-політичною організацією, основною метою якої була боротьба за незалежність України від іноземних окупаційних режимів - радянської та нацистської влади.
- **Партизанська війна:** УПА використовувала партизанські методи боротьби, такі як раптові напади, засідки, знищення ворожих

Запитання:

- Яку роль відігравала УПА в боротьбі за незалежність України?(Карпик Ян)
- Які методи боротьби використовувала УПА у своїй діяльності?(Пшик Марія)

Запитання:

- Які основні підрозділи входили до складу УПА?(Олійник Олександр)
- Як була організована командна структура УПА?(Тарасенко Софія)

інформаційна

логічна

інформаційна

логічна

		<p>комунікацій та диверсії для ведення війни проти окупантів.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Структура УПА: <i>інформаційна</i> • Основні підрозділи: УПА складалася з піхотних відділів, розвідувальних загонів, медичних служб, пропагандистських відділів, що забезпечувало її здатність проводити комплексні військові операції. • Командування: Організація УПА передбачала чітку ієрархію та командні структури, що дозволяло ефективно координувати дії на всіх рівнях - від низових командирів до Головнокомандувача. • Визначні битви: <i>інформаційна</i> • Бій під Гурбами (1944 рік): Це була найбільша битва між підрозділами УПА та військами НКВС, яка продемонструвала високу бойову підготовку та організованість повстанців. Бій тривав кілька днів і включав різноманітні тактичні маневри, контратаки та організований відступ, що дозволило зберегти значну частину особового складу. 	<p>Запитання:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Які основні підрозділи входили до складу УПА?(Бельмега Михайло) • Як була організована командна структура УПА?(Реміцький Ілля) <p>Робота з історичною картою</p> <p>Завдання: На карті України позначені території, де діяли різні частини УПА:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. УПА-Північ 2. УПА-Захід 3. УПА-Південь 4. УПА-Схід <p>Для кожної частини УПА використовуйте різні кольори або маркери, щоб позначити відповідні території.</p>	<p><i>інформаційна</i></p> <p><i>логічна</i></p> <p><i>просторова</i></p>
--	--	--	--	---

2. Біографія Василя Кука: / інформаційна

- **Ранні роки:** / інформаційна
- **Народження:** Василь Кук народився у селі Красне Львівської області в 1913 році. З раннього віку проявляв інтерес до національно-визвольного руху, брав активну участь у діяльності скаутської організації "Пласт".
- **Діяльність в ОУН:** / інформаційна
- **Організатор підпільної боротьби:** Кук став членом Організації Українських Націоналістів (ОУН) і активно брав участь у підпільній діяльності, організовуючи антирадянські та антирадянські акції, зокрема в Галичині та Наддніпрянщині.
- **Рух опору:** У своїй діяльності Кук демонстрував вміння організовувати та керувати підпільними операціями, що робило

Запитання:

- Які функції виконував Василь Кук в ОУН?(Олексюк Євген)
- Чим характеризувалася його діяльність у підпіллі?(Гавриляк Ілона)

інформаційна

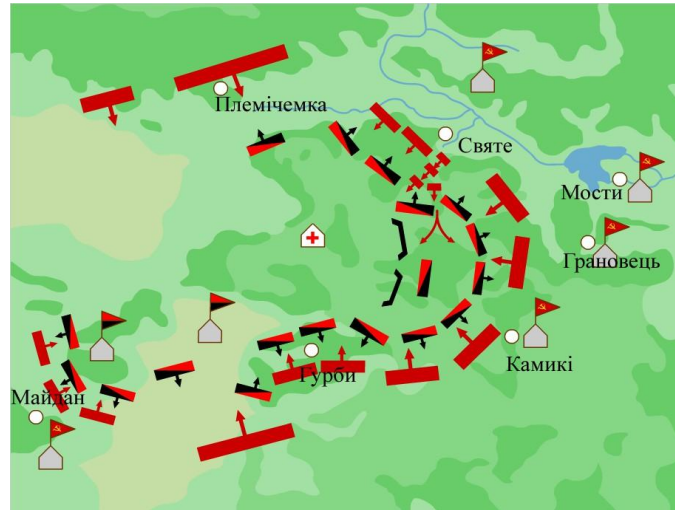
логічна

		<p>його важливим стратегом у національно-визвольному русі.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Призначення Головнокомандувачем УПА (1950):/ інформаційна ● Стратегічні рішення: Після загибелі Романа Шухевича в 1950 році Василь Кук був призначений Головнокомандувачем УПА. Він продовжував стратегічно планувати та реалізовувати операції, спрямовані на збереження бойової здатності УПА навіть в умовах тотального тиску з боку радянської влади. ● Тримання руху: Кук розробляв нові тактики та стратегії для продовження діяльності УПА, зокрема орієнтуючи повстанців на інформаційну та агітаційну діяльність. ● Арешт у 1954 році:/ інформаційна ● Радянська влада: Після арешту радянська влада намагалася використати Кука для дискредитації УПА, пропонуючи йому співпрацю в обмін на публічні зізнання та засудження діяльності повстанців. Василь Кук відмовився від співпраці, зберігаючи вірність ідеалам незалежності. 	<p style="text-align: center;">Запитання:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Які стратегічні рішення приймав Василь Кук на посаді Головнокомандувача УПА?(Поляк Вікторія) ● Які були головні виклики перед Куком на цій посаді?(Марків Андріана) <p style="text-align: center;">Запитання:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Як радянська влада намагалася використати арешт Василя Кука?(Дитинчук Олександр) 	<p><i>інформаційна</i></p> <p><i>логічна</i></p> <p><i>інформаційна</i></p> <p><i>логічна</i></p>
--	--	---	---	---

3. Бій під Гурбами (квітень 1944)/ *інформаційна*

Гурби: найбільший бій УПА з комуністичними карателями

21-25 квітня 1944 року відбулася одна з найбільших битв Української повстанської армії з військами НКВС біля урочища Гурби на півдні Здолбунівського району.

■ - відділи УПА ■ - відділи НКВС ○ - населені пункти
 ■ - райони базувань військ УПА ■ - райони базувань військ НКВС ☺ - Польовий шпиталь УПА

- **Найбільший бій УПА з військовими НКВС:/
*інформаційна***
- **Оточення:** Війська НКВС спробували оточити підрозділи УПА, сподіваючись знищити значну частину повстанського руху. Проте

- Які були наслідки арешту для УПА?(Сеник Андрій)

Запитання:

- Що ви знаєте про обставини бою під Гурбами?(Ціпіньо Василь)

інформаційна

		<p>УПА організувала оборону та успішно протистояла ворогу.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Контратаки: УПА проводила ефективні контратаки, використовуючи партизанські методи, що дозволяло проривати оточення та завдавати ворогу значних втрат. ● Відступ: Організований відступ повстанців дозволив зберегти значну частину особового складу та уникнути повного знищення. ● Значення бою: / <i>інформаційна</i> ● Організованість: Бій під Гурбами став доказом високої організованості та бойової здатності УПА, а також її здатності протистояти значно переважаючим силам ворога. Це підтвердило ефективність партизанської тактики УПА та її здатність діяти в умовах постійної загрози. 	<ul style="list-style-type: none"> ● Які тактичні дії використовувала УПА у цьому бою?(Струк Ілона) <p style="text-align: center;">Запитання:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Чому бій під Гурбами вважається важливим для історії УПА?(Федина Олег) ● Як цей бій вплинув на подальшу діяльність УПА?(Хома Олександра) 	<p><i>логічна</i></p> <p><i>інформаційна</i></p> <p><i>логічна</i></p>
--	--	---	---	--

4. Історичний портрет Василя Кука/ *інформаційна*

- **Лідерські якості:** *інформаційна*
- **Організація боротьби:** Василь Кук проявив себе як вмілий організатор, здатний координувати дії підрозділів УПА навіть в умовах значного тиску з боку радянських спецслужб.
- **Стратегічне мислення:** Його стратегічні рішення дозволяли зберігати бойову ефективність УПА на протязі багатьох років. Кук вмів передбачати дії ворога та розробляти відповідні контрзаходи.

Запитання:

- Які лідерські якості проявив Василь Кук у своїй діяльності?(Овчарик Юрій)
- Як його рішення впливали на успіхи та невдачі УПА?(Луців Христина)

інформаційна

логічна

Запитання:

- В чому полягала ідеологія Василя

інформаційна

		<ul style="list-style-type: none"> ● Ідеологія:/ інформаційна ● Вірність ідеї незалежності: Незважаючи на арешт та тиск з боку радянської влади, Василь Кук залишався вірним ідеям незалежності України та продовжував свою боротьбу, навіть у ув'язненні. ● Національна свідомість: Кук завжди вірив у важливість національної свідомості та незалежності для українського народу, що робило його діяльність прикладом для наступних поколінь. ● Внесок у збереження історичної пам'яті:/ інформаційна ● Дослідницька діяльність: Після звільнення Кук займався дослідницькою діяльністю, залишив спогади про боротьбу, які стали цінним джерелом інформації про історію УПА. ● Спогади: Василь Кук залишив цінні спогади про боротьбу УПА, які допомогли зберегти історичну пам'ять про національно-визвольний рух. Його роботи та дослідження внесли значний вклад у розуміння історії УПА та її значення для України. 	<p>Кука?(Броніславський Євген)</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Як він зберігав вірність ідеї незалежності України навіть під тиском?(Сімора Ілля) 	<p><i>логічна</i></p>
--	--	---	---	-----------------------

6 хв	V. Систематизація знань		<p>Хронологічна вправа:</p> <p>Завдання: розставити роздатковий матеріал із подіями з життя Василя Кука у правильному порядку:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Очолив Крайовий Провід ОУН на південно-східних землях. ● Був заарештований радянськими органами держбезпеки. ● Приєднався до Організації українських націоналістів (ОУН). ● Очолив Українську повстанську армію (УПА) після загибелі Романа Шухевича. ● Народився в селі Красне (тепер Львівська область). ● Жив у Києві, займаючись науковою та дослідницькою діяльністю. 	<i>хронологічна</i>
------	-------------------------	--	--	---------------------

			<p>Робота з картою:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Позначення ключових місць (с. Красне, райони бою під Гурбами, місця діяльності УПА). <p>Дискусія:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● "Як ви вважаєте, чому боротьба УПА залишилася важливою навіть після загибелі Романа Шухевича?" 	<p><i>просторова</i></p> <p><i>логічна, аксіологічна</i></p>
3 хв	VI. Висновки	<p>Сьогодні ми детально ознайомилися з життям та діяльністю Василя Кука, останнього Головнокомандувача УПА.</p> <p>Розглянули його внесок у визвольний рух України, його лідерські якості та ідеологічні переконання."/ <i>інформаційна</i></p> <p>"Ми також вивчили як його стратегічні рішення допомогли УПА зберегти свою бойову здатність в умовах постійного тиску з боку радянської влади та НКВС."/ <i>інформаційна</i></p>	Учні висловлюють свої думки про важливість вивченого матеріалу./ <i>логічна, аксіологічна</i>	

		<p>"Діяльність Василя Кука є яскравим прикладом незламності духу та відданості національній ідеї. Незважаючи на арешт і переслідування, він залишався вірним своїм переконанням і продовжував боротися за незалежність України."/ <i>інформаційна</i></p> <p>"Його життя і внесок у визвольний рух мають велике значення для нашої національної пам'яті та ідентичності. Ми повинні пам'ятати його подвиги і вчитися з його прикладу."/ <i>інформаційна</i></p>		
1 хв	VII. Домашнє завдання		<p>Завдання: Написати есе:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Тема: "Роль Василя Кука у визвольному русі України". • Обсяг: 1-2 сторінки. • Зміст: Опишіть основні етапи життя Василя Кука, його діяльність в УПА, стратегічні рішення, а також його внесок у збереження історичної пам'яті. Зверніть увагу на його лідерські якості та ідеологічні переконання. <p>Підготовка до дискусії:</p>	

			<ul style="list-style-type: none">• Тема для обговорення: "Внесок Василя Кука у визвольний рух України та його значення для сучасного покоління".• Питання для роздумів: Як діяльність Василя Кука вплинула на сучасну Україну? Чому його боротьба залишається важливою сьогодні?	
--	--	--	--	--